

T.C.
VAKIFLAR
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Vakıflar Dergisi

Yıl: Aralık 2024 • Sayı: 62

VAKIFLAR DERGİSİ

Yıl: Aralık 2024 - Sayı: 62 - Hakemli dergidir. Haziran ve Aralık olmak üzere yılda iki kez yayınlanır.

Sertifika No: 16651

ISSN: 1011-7474

e-ISSN: 2564-6796

Vakıflar Dergisi, TÜBİTAK ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanı ve EBSCO veritabanı tarafından taranmaktadır.

Sahibi

Vakıflar Genel Müdürlüğü Adına
Sinan Aksu

Yayın Koordinatörü

Hayrullah Çelebi

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Hilal Aydemir

Yayın Yönetmeni

Mehmet Kurtoğlu

Teknik Editör

Dr. Hasan Demirtaş

İngilizce Editörü

Dr. Eva Stamoulou Oral

Yayın ve Editör Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. Halit Çal	Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet Çaycı	Necmettin Erbakan Üniversitesi
Prof. Dr. Seyfettin Erşahin	Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Aladin Husic	Sarajevo Üniversitesi
Prof. Dr. Yılmaz Kurt	Ankara Üniversitesi (Emekli)
Prof. Dr. Kayhan Orbay	Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Hatice Oruç	Ankara Üniversitesi
Doç. Dr. Ahmet Demir	Kırıkkale Üniversitesi
Doç. Dr. Miyase Koyuncu Kaya	T.C. Millî Eğitim Bakanlığı
Dr. Murat Yılmaz	Cumhurbaşkanlığı Sosyal Politikalar Kurulu

Danışma Kurulu / Advisory Board

Prof. Dr. Muhamed M. Arnaod	The World Islamic Sciences and Education University / Ürdün
Prof. Dr. Fahameddin Başar	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Mehmet Bulut	İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Hüseyin Çınar	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. Murat Çizakça	KTO Karatay Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Géza Dávid	Institute of Oriental Studies / Macaristan
Prof. Dr. Abdülkadir Dündar	Ankara Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Mehmet Akif Erdoğan	Ege Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Seyfettin Erşahin	Ankara Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Süreyya Faroqhi	İbn Haldun Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Khalifa Hammache	Emir Abdelkader University / Cezayir
Prof. Dr. Mefail Hızlı	Uludağ Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Adnan Kadric	University of Sarajevo / Bosna Hersek
Prof. Dr. Mustafa Kara	Uludağ Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Ziya Kazıcı	Marmara Üniversitesi (Emekli) / Türkiye
Prof. Dr. Bilal Kemikli	Uludağ Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Zekeriya Kurşun	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Heath W. Lowry	Bahçeşehir Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. İbrahim Numan	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Ahmet Yaşar Ocak	TOBB Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Mehmet Öz	Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Suphi Saatçi	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Haşim Şahin	Sakarya Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Hüsrev Subaşı	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Mehmet Ali Ünal	Pamukkale Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Eugenia Kermeli Ünal	Hacettepe Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Bahaeddin Yediyıldız	Hacettepe Üniversitesi (Emekli) / Türkiye
Prof. Dr. Musa Yıldız	Gazi Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Ali Yılmaz	Uşak Üniversitesi / Türkiye
Dr. Mevludi Arslan	Hırvatistan Meşihati Başkan Yardımcısı / Hırvatistan
Dr. Nazif Öztürk	Vakıflar Genel Müdürlüğü (Emekli) / Türkiye
Dr. Vedat Şahiti	Kosova Baş Müftülüğü / Kosova

Dergimize gönderilen yazılar, önce yayın kurulunca incelenir ve uygun bulunanlar, değerlendirilmek üzere alanında çalışması ile tanınmış iki hakeme gönderilir. Hakemlerin isimleri gizli tutulur ve raporlar beş yıl süreyle saklanır. Dergide çıkan yazılar kaynak gösterilerek iktibas edilebilir. Yayınlanan yazı, belge ve fotoğrafların her türlü hukuki sorumluluğu yazarına aittir.

Yazışma Adresi

T.C.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Kültür ve Tescil Daire Başkanlığı

Atatürk Bulvarı No:10 Ulus / Ankara / Türkiye

Tel: (0312) 509 60 00 - Faks: (0312) 324 47 22

e-posta: vakiflardergisi@vgm.gov.tr web: www.vgm.gov.tr - https://dergipark.org.tr/tr/pub/vakiflar

Baskı: Sözcü Yayıncılık

Zübeyde Hanım Mah. 628. Sokak No: 26/47 Altındağ / Ankara

İÇİNDEKİLER / CONTENT

Takdim	3
Önsöz	5
Anadolu'daki Samut Lakaplı Mutasavvıflar:	
Türbe, Tekke veya Zâviyeler Bağlamında Anadolu Samudiliği	9
Sufis Known as "Samut" in Anatolia: Anatolian Samudism in the Context of Tombs and Dervish Lodges (<i>Zawiyas</i>)	
Gökhan Yurtoğlu	
Kastamonu Pınarbaşı İlçesi Ömer Seydi (Duâlı Seydi) Zaviyesi ve Vakıfları	23
Ömer Seydi (Duâlı Seydi) Lodge and Waqfs in Kastamonu's Pınarbaşı District	
Cevdet Yakupoğlu - Veli İlker Dağsever	
Vakıf İşlemlerinde Kadının (Mahkemenin) Rolü:	
İzn-i Sultânî, İzn-i Kâdî ve İzn-i Mütevellî	53
The Role of Qadi (Court) in Waqf Transactions: Sultan's Approval, Qadi's Approval, and Trustee's Approval	
Hamdi Çilingir	
Ruûs Defterlerine Göre Galata Kazası'ndaki Vakıflar (1585-1700)	71
Waqfs in Galata According to Ruûs Books (<i>Ruûs Defterleri</i>) (1585-1700)	
Sevgi Akkoyun	
Vakıf Muhasebe Defterleri Işında Bursa'da Koza ve Piriñç Hanlarının İdari ve Mali Tarihinden Bir Kesit (1574-1835)	99
A Segment of the Administrative and Financial History of the Koza and Piriñç Inns in Bursa Based on the Waqf Accounting Books (1574-1835)	
Nazenin S. Güler	
Sayda Hz. Ömer Camisi (Cami-i Kebir) Vakfı 1844-1908	125
The Waqf of the Great al-Omari Mosque in Sidon (1844-1908)	
Kürşat Çelik	
Bursa'da Vakıf ve Kamu Eserlerinin Tamirat Masrafları (1852-1853)	143
Repair Expenses of Waqf and Public Works in Bursa (1852-1853)	
Muhammet Furkan Mestan - Kadir Arslanboğa	
Vakıf Kültürü Kapsamında Kültürel Mirasın Korunması ve Yaşatılması	171
Protection and Preservation of Cultural Heritage within the Scope of Waqf Culture	
Batuhan Mumcu	
Ankara Vakıf Eserleri Müzesi, Şeyh Bahşi Mescidi Vaaz Kürsüsü	
Mevcut Koruma Durumu ve Önerileri	185
Ankara Waqf Museum, Current Conservation Status of the Sheikh Bahşi Masjid Sermon Chair and Recommendations	
Cemile Yıldırım Altun - Murat Cura	

Kastamonu Pınarbaşı İlçesi Ömer Seydi (Duâlı Seydi) Zaviyesi ve Vakıfları*

Cevdet Yakupoğlu**

Veli İlker Dağsever***

Özet

Anadolu Türk tarihinde Beylikler Dönemi vakıf sistemi üzerine yapılan çalışmalarda en önemli belgelerden birisi vakfiyelerdir. Anadolu'nun mühim ilim ve kültür merkezlerinden olan Kastamonu'ya ait vakfiyelerin sayısı bir hayli fazladır. Bunların bir kısmı ise Beylikler döneminden kalmadır. Sinop'ta dönemin yöneticilerinden Çelebi İbrahim Bey'in Ömer Seydi oğlu Şeyh Mahmud için Daday'a tabi Savaş köyünden yapmış olduğu vakıfları içeren 1305 tarihli vakfiye de bunlardan biridir. Bu çalışmada, söz konusu vakfiye esas alınarak, vakfı yapan Çelebi İbrahim Bey ve ataları başta olmak üzere vakfın tahsis edildiği Şeyh Mahmud ile onun atalarının kimlikleri üzerinde durulmuştur. Bu noktada Kastamonu tarihinde şimdiye kadar Candaroğulları hanedanına mal edilmiş olan bu vakfiyenin gerçekte *Devletşahoğulları* adlı Selçuklu hanedanına mensup başka bir aileye ait olduğu gerçeği ortaya çıkarılmıştır. Buna ek olarak ilgili vakfın Candaroğulları ve Osmanlılar zamanındaki gelişimi ve devamlılığı vakıf belgeleri ışığında ele alınmış, buradan hareketle yörenin sosyo-ekonomik durumu ve Türk iskân tarihi hakkında tespitlerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Anadolu Beylikleri, Vakıf Sistemi, Vakfiyeler, Zaviyeler, İskân Tarihi, Kastamonu.

Ömer Seydi (Duâlı Seydi) Lodge and Waqfs in Kastamonu's Pınarbaşı District

Abstract

Endowment deeds are one of the most important documents in the studies of the waqf system of the Principalities' Period in Anatolian Turkish history. The number of endowment deeds belonging to Kastamonu, one of Anatolia's important scientific and cultural centers, is quite high and some of these date back to the Principalities' Period. One such endowment deed is the waqf dated 1305, which includes the waqfs established by Çelebi İbrahim Bey, one of the rulers of the period in Sinop, for Sheikh Mahmud, son of Ömer Seydi, from the Savaş village of Daday. This study examines the identities of Çelebi İbrahim Bey and his ancestors, and Sheikh Mahmud and his ancestors. To date, the waqf has been attributed to the Candaroğulları dynasty in Kastamonu history, but the study reveals that it actually belonged to another family, the Devletşahoğulları, who belonged to the Seljuk dynasty. The study also analyzes the development and continuity of the waqf during the Candaroğulları and the Ottomans in light of the waqf documents, and discusses the region's socio-economic situation and Turkish settlement history.

Keywords: Anatolian principalities, waqf system, endowment deeds, lodges, settlement history, Kastamonu

* DOI: 10.16971/vakiflar.1513904

Makalenin Geliş Tarihi / Received Date: Temmuz 2024 / July 2024

Makalenin Kabul Tarihi / Accepted Date: Eylül 2024 / September 2024

** Prof. Dr., Kastamonu Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Tarih Bölümü, Kastamonu-Türkiye;

e-mail: cevdeyyakupoglu@gmail.com; ORCID: 0000-0002-9637-6314

*** Dr., Osmaniye-TÜRKİYE; e-mail: ilkerdagsever@gmail.com; ORCID: 0000-0002-4648-3680

Giriş

Anadolu'da Türkiye Selçuklu Devleti'nin kurulmasını müteakip, Türk sosyal hayatının mühim yapı taşları da oluşmaya başlamıştır. Anadolu'nun kuzeyinde Selçukluların Malazgirt Zaferi'nden hemen sonra fetrettiği Kastamonu da bu yapının içinde ele alınmalıdır. Dolayısıyla ilk Türk iskânından Osmanlıların 1461 yılında Kastamonu'yu ele geçirmesine kadarki üç buçuk asırlık zaman zarfında bu bölge büyük oranda Türkleşme ve İslamlaşma sürecini tamamlamıştır. Bu çerçevede Kastamonu ilmî, dinî, sosyal, ekonomik ve kültürel açılardan beslenmiş ve medenî değerler yönünden kendini kanıtlayarak bir Türkmen yurdu haline gelmiştir. Diğer bir ifade ile siyasi açıdan güç kazanan Selçuklu devlet mekanizmasının, mali kaynaklarla desteklenmesiyle birlikte bölgede Müslüman halkın gereksinimlerini karşılamaya dönük olarak camiler, medreseler, tekke/zaviyeler, şifahaneler, hamamlar, köprüler vb. sosyal, kültürel, dinî tesisler inşasına da ağırlık verilmiştir. Özellikle XIII-XIV. yüzyıllarda Selçukluların Karadeniz'e çıkışını sağlayan güzergâhlar üzerinde çok sayıda tekke ve zaviye inşa edilmiştir.

Anadolu'da XIII. yüzyıl ortalarından itibaren Moğol istilasının etkisi ve Selçuklu siyasi otoritesinin sarsılması gibi sebeplerle Selçuklu ülkesinde istikrar bozulmuş olmasına rağmen Kastamonu havalisi nispeten bu kargaşanın dışında kalmıştır. En azından bu bölge doğrudan Moğol işgali görmemiş ve Selçuklu Uc Beylerbeyliği statüsünü elinde bulunduran Çobanoğulları, bahsi geçen Kastamonu ve çevresini koruyup gözeterek siyasi, sosyal ve ekonomik gelişimi devam ettirmişlerdir. Kastamonu, XIII. yüzyıl sonlarında Çobanoğulları hükümdarı Yavlak Arslan'ın Türk fetih politikasını bölgede yeniden canlandırması, İlhanlılarla olan ilişkilerinde takip ettiği ince siyaset ve diplomasi becerisi sayesinde bu müspet durumunu bir süre daha muhafaza etmiştir. Bu dönemde Kastamonu'nun batsında ve kuzeyinde Karadeniz hattı boyunca ve bugünkü Azdavay, Pınarbaşı, Eflani ve Ulus istikametinde Türk iskân politikasının bir gereği olarak yeni köyler kurulmuş, ticari açıdan yol emniyeti sağlanmış, mimari eserler inşa edilmiş, vakıf sisteminin temelleri atılmış, bu sayede bölgenin medeni vasfı belirgin bir şekilde temayüz etmiştir.

Yavlak Arslan'ın ölümünden (1291) sonra Çobanoğulları Beyliği zayıflamasına rağmen, Kastamonu bölgesindeki siyasi boşluk, Candaroğulları hanedanının siyaset sahnesine çıkmasıyla birlikte kısa süre içerisinde kapatılmıştır. Buna ek olarak Sinop'ta müstakil bir beylik şeklinde öne çıkmış olan Pervâneoğulları da Kastamonu'nun doğu taraflarında duruma hâkim olmuş ve yöreye yatırımlar yapmıştır. Bunun yanında yine Sinop merkezli olarak aynı yıllarda Devletşahoğulları adlı hanedana mensup bulunan Çelebi İbrahim Bey ve Seyyid İsmail Gazi adlı iki kardeş de Sinop dışında Kastamonu-Eflani arasında vakıflar tanzim ettirmişlerdir. Bu çalışmada zikri geçen bu iki beyin ilgili yöredeki vakıfları ele alınmıştır.

Kastamonu havalisini elinde bulunduran Selçuklulara bağlı Çobanoğulları, onun halefi olan Candaroğulları ve Sinop-Kastamonu hattına kısa süre egemen olmuş Devletşahoğulları zamanında söz konusu bölgede halkın ihtiyaçlarına yönelik tekke/zaviye inşasına öncelik verilmiş, farklı alanlara hizmet veren birçok vakıf tesis edilmiş ve bunlar zengin kaynaklarla desteklenmiştir. Anadolu'da özellikle Selçuklu ve Beylikler dönemlerinde vakıf kurumu büyük gelişme göstermiştir. Din ve inanç gereği ortaya çıkan vakıfların kurulmasında insanlar arasındaki sosyal dayanışma ve yardımlaşmanın önemli bir payı olduğu muhakkaktır. Vakıf müessesesi eğitim, din, sağlık ve sosyal hizmetlere kadar pek çok vazifeyi ifa noktasında üzerine düşeni fazlasıyla yerine getirmiş ve yüksek bir medeniyetin kurulmasına katkı sunmuştur (Yediyıldız, 1988: 403-409).

Tekkelerin sağlıklı bir şekilde hizmet verebilmesi ve bu hizmetin devamlılığının sağlanması amacıyla başta hükümdarlar olmak üzere devlet adamları ve diğer hayır sahipleri buralara vakıflar tahsis etmişler ve ayrıca buna dair vakfiyeler düzenlemişlerdir. Bahsi geçen yöredeki bu vakıf eserlerinden biri XIV. yüzyıl

başları itibarıyla Savaş isimli mevkide inşa edilmiş olan Şeyh *Mahmud bin Ömer bin Şeyh Dolu Zaviyesi*'dir. Bu zaviyenin 1305 tarihli vakfiyesi elimizdedir. Vakfiye, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi 582 numaralı Vakfiye Defteri'nin 183 sıra 271. sayfasında Arapça nüsha olarak kayıtlı olup 25 satırlık ana metinden oluşmaktadır.

Bu çalışmanın kurgulanmasında söz konusu bu vakfiye esas teşkil etmiştir. Bunun yanında dönem kaynaklarından olarak vakıf tahrir defterleri ile tapu tahrir defterleri en önemli arşiv malzemesi arasında yer almaktadır. En temel tanımıyla tahrir, Osmanlı maliye teşkilâtında sancak ve kazalara yüklenen vergiler ile bu vergileri verenlerin tespit edilmesi anlamına gelen sayımları ifade etmektedir. Buna ilaveten bu sayımların kaydedildiği defterler olarak da tarif edilebilir (Öz, 2010: 425-429). Yani tahrirler, Osmanlı egemenliğine giren yerlerde hukukî ve idarî düzenlemeleri hayata geçirmek ve Timar Sistemi'ni tatbik için gelir birimlerini tespit amacıyla yapılırdı (Barkan, 1979: 286-333).¹ Tahriri yapılan bölgede bulunan vakıflar ise bu defterlerin son kısmına ya da müstakil bir evkaf defteri oluşturularak kaydedilirdi (Orbay, 2012: 113-141).

Candaroğulları Beyliği'nin yerini almış olan Osmanlı idaresi altındaki Kastamonu Sancağı'nda ilk tahririn 1460'lı yıllarda yapıldığı anlaşılmına rağmen bu defter günümüzde mevcut değildir. Sancağın en eski tarihli tahrir defteri Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'nde 23M numarada kayıtlı 1487 tarihli mufassal tahrir defteridir. Bu defterin sonuçlarını yansıttığı düşünülen İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı'nda bulunan 75 numaralı evkaf defteri bu çalışmanın temel kaynakları arasındadır. Defterin muhtelif yerlerinde vakıfları tasarruf eden şahısların yetki belgeleri için en son Fatih Sultan Mehmed Han'dan alınan nişanlardan bahsedilmektedir. O halde bu defter, 1487 tahriri sonuçlarına göre hazırlanmış olmalıdır. Bu defter, Kastamonu Sancağı'na ait eldeki en eski tarihli evkaf tahrir defteridir. Çalışmanın bir diğer kaynağı Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'nde 438 numarada bulunan icmal defteridir. Bu defter, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı uzmanları tarafından tıpkıbasım olarak neşredilmiş² ve 937/1530 tarihli olarak değerlendirilmiştir.³ Defterin 591-696. sayfaları arası Kastamonu Sancağı'na aittir. Defterde has, zeamet ve timar kayıtları ile birlikte vakıf kayıtlarını da içeren özet bilgiler yer almaktadır.

Yine kaynaklar arasında Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'nde 456 numarada kayıtlı mufassal evkaf tahrir defteri bulunmaktadır. Defter, Kastamonu Sancağı'nda yapılan 1560 tahririnin sonuçlarını içermektedir. Defterdeki vakıf kayıtları bir önceki evkaf defteri (defter-i atîk) esas alınarak vücuda getirildiği için kayıtlar genelde *ber-mûceb-i defter-i atîk, defter-i atîk veya der-defter-i atîk* şeklinde sonlanmaktadır. Çalışmanın diğer kaynağı Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi'nde Kuyûd-ı Kadime 554 ve 555 numaradaki 1582 tarihli mufassal evkaf tahrir defteridir. Birbirini tamamlar nitelikte 2 ciltten oluşan bu defter, Kastamonu Sancağı'nda 1582 yılında yapılan tahririn neticelerini ihtiva etmektedir. Yine ayrıca defterde sonraki tarihlere ait not ve belge sûretleri de mevcuttur. Bu belgelerin incelenmesiyle sonraki dönemlere ait vakıf sorunları ve değişiklikleri takip edilebilmektedir. Söz konusu defter, 1560 tarihli mufassal evkaf defteri ile aynı özellikleri taşımaktadır.

Şeyh Mahmud bin Ömer bin Şeyh Dolu Zaviyesi (Ömer Seydi Zaviyesi)'nin vakıfları üzerine ortaya koyduğumuz bu çalışmada vakfiyeler, icmal ve evkaf tahrir defterleri, ayrıca Osmanlı son dönemine ait birkaç

1 Tahrirlerin nasıl yapıldığı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Barkan, 1940-1941: 20-59; İlhan, 1997: 85-103; İslamoğlu, 2006: 101-138; İnalçık 1987.

2 *438 Numaralı Muhasebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (937/1530) II*. (Haz. Ahmet Özkılıç, Ali Coşkun ve başk.), BDAGM Yay., Ankara 1994.

3 Defterin hangi tarihte hazırlandığına dair kesin bir bilgi olmamakla birlikte 1521 tahririnin sonuçlarını içerdiği ve 1530 yılında tanzim edildiği düşünülmektedir.

evkaf defteri daha kaynak olarak kullanılmıştır. Bu suretle ilgili zaviyenin XIV. yüzyıl başlarından XX. yüzyıl başlarına kadarki altı asırlık vakıflar tarihi de ortaya konulmuştur.

1. Ömer Seydi Zaviyesi'nin Bulunduğu Muhit Üzerine Tespitler

Kastamonu'da XIII. yüzyıl sonları ve XIV. yüzyıl başlarındaki sosyal yapının gücünü ve yaygınlığını göstermesi bakımından vakıf sistemi incelemeye değerdir. Kastamonu'nun sadece merkez kazası değil, çevresinde Selçuklu fetihleriyle birlikte teşekkül etmiş bağlı kazaları vardır. Taşköprü, Araç, Boyovası (Boya-bat), Ginolu Sahili ve Daday bunların başında gelmektedir. Özellikle Daday kazası, gerek kapsadığı coğrafi sahanın genişliği ve gerekse de üzerinde barındırdığı sosyal müesseseler ve mimari eserler bakımından dikkat çekmektedir.

Bu kaza, Beylikler ve hatta Osmanlı devlet idaresinin son yıllarına kadar bugünkü Daday ilçe sınırları başta olmak üzere Kastamonu'ya bağlı Azdavay ve Pınarbaşı ilçelerinin tamamı ile yine Kastamonu'ya bağlı Ağlı ilçesinin bir kısmını ve bugün Karabük iline bağlı Eflani ilçesinin doğu taraflarını kapsamakta idi. Ayrıca bugün Kastamonu merkez kazasına bağlı olan ve halk arasında Göl-Subaşı yöresi olarak bilinen muhitin de batı kısmı Daday kazası dâhilinde idi. Bu kaza, en eski Türk yönetiminden itibaren Kastamonu'nun bir parçası olmuş ve önemli kadılık merkezleri arasında yer almıştır. Ancak Daday'ın erken dönemlerde bir kasaba olarak merkezinin henüz teşekkül etmediğini de belirtelim.

Kastamonu, Osmanlı hâkimiyetine girdikten sonra Anadolu Eyaleti'ne bağlı sancaklardan biri olmuş ve 1487 tarihinde mufassal bir tahrir defteri tutulmuştur. Bu deftere göre idarî teşkilâtlanmada Kastamonu Sancağı'na bağlı bir nahiyeye olarak ifade edilen Daday; Eflani, Azdavay ve Ayakını (Ayahna) ile birlikte anılmıştır. Aynı tarihte Daday, Eflani, Azdavay ve Ayakını için 2758 hâne, 937 mücerred, 179 şerik ve 34 hizmetkârân-ı Küre nüfusu verilmiş ve altına *Nâhiye-i mezkûre reâyâsı* Küre'ye hizmet *etdükleri sebebden avâriz-ı dîvânîden muâfdir bâ-hükm-i pâdişâhî* notu düşülmüştür (BOA. TT.d. 23M/2). 1487 tahririnden bir müddet sonra tutulduğu düşünülen *II. Bâyezid* Dönemi Kastamonu Evkaf Defteri'nde Daday, Eflani, Azdavay ve Ayakını adlı teşkilâtlanmada bir kadılık olarak belirlenmiştir (İBK. MCO. 75/11b).⁴ 1530 tarihli icmal defterinde Daday kazasında 1 kasaba, 5 zaviye, 202 köy, 2 cemaat, 52 evkaf, 1 bazargâh ve 4850 nefer kayıtlıdır. Yine ayrıca 3186 avarızhâne ve 928 mücerredten toplam 4114 nefer kaydına rastlanmaktadır. Bunun yanında köy, mezra, cemaat ve vakıfların toplamı da 359'dur (BOA, TT.d. 438/663). 1582 tarihli mufassal ve evkaf tahrirlerinde ise Daday; Eflani, Azdavay, Sorgun ve Çiğlene olarak bir nahiyeye bölünmüştür (TKGMA. TT.d. 143/1a; 554/1a). Kayıtlarda görüldüğü üzere Daday, nahiyeye ve kaza olarak geçmektedir. Tahrir defterleri umumiyetle Timar Sistemi'ne göre tutuldukları için idarî teşkilâtlanmada *nahiyeye*, adli teşkilâtlanmada ise *kaza* geçerlidir. Tahrirlerde zikredilen nahiyeler aynı zamanda birer kaza merkezi ve kadılıktır (Kankal, 2004: 38).

Daday kazası dâhilindeki vakıfların çok azının vakfiyesi vardır. Bunlardan biri Selçuklunun yıkılmaya yüz tuttuğu bir dönemde 705/1305 tarihinde kaleme alınmış olan Şeyh *Mahmud bin Ömer bin Şeyh Dolu* adını taşımakta olup, bu vakfiye aşağıda ele alınmıştır. Burada asıl dikkat çekici olan, söz konusu vakfiyenin tarihidir. Çünkü bu tarihte hem Selçuklu vakıf kültürü etkisini sürdürmekte hem de bunun son bir yüzyıl boyunca önemli bir parçası olan Çobanoğulları Beyliği'nin varlığı devam etmektedir. Ayrıca aynı tarihlerde Savaş köyüne yakın bir mesafedeki Eflani muhitinde Candaroğullarının temellerinin atıldığı bir dönem yaşanmaktadır. Buna ek olarak Kastamonu ve Sinop tarihinde adı zikredilmekle birlikte hakkında çok az bilgi bulunan ve Candaroğulları hanedan üyeleri ile karıştırıldığı anlaşılan Devletşahoğulları ile

⁴ Bu defterin *II. Bâyezid* döneminde XV. yüzyılın sonlarında, 1490'lı yıllarda tutulduğu düşünülmektedir. Çalışma boyunca *II. Bâyezid* Dönemi Evkaf Defteri olarak zikredilecektir. Bkz. Yakupoğlu (2009: 11-12).

bağlantısının olduğu gerçeği karşımıza çıkmaktadır.⁵ Bu ilişki eldeki mevcut vakfiyelerle de desteklenmektedir. Son olarak bahsi geçen bu zaviyenin işletilmesi ve vakıflarının hukuki geçerliliği Osmanlı Devleti idaresi boyunca da hemen hemen hiç değişmeden devam etmiştir.

Aşağıda Ömer Seydi Zaviyesi'nin bulunduğu mevkiin coğrafi durumu, zaviyenin kuruluşu, kurucusunun tespiti, vakfiyeleri, vakıfları ele alınmış, problem teşkil eden konular özellikle masaya yatırılmış, söz konusu tekkenin zamanla *Duâlı Seydi Zaviyesi* olarak da anıldığına vurgu yapılmış ve bu tesisin yöre tarih ve kültüründeki yeri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1.1. Savaş Köyü'nün Yöre İçerisindeki Coğrafi ve Sosyal Konumu

Vakfiyeye konu olan Savaş köyü, günümüzde Kastamonu iline bağlı Pınarbaşı ilçesinin bir yerleşim birimidir. Kastamonu merkezinden uzak ve dağlık bir bölgede kurulmuştur. İlçe sınırlarının en güneyinde bulunan bu köyün batısında ve güneyinde Eflani ilçesi toprakları bulunmakta, doğusunda ise Daday ilçesinin sınırları başlamaktadır. Savaş köyüne en yakın iskân birimleri doğuda Daday'ın Aktaştekte köyü ile güneyde Eflani'nin Şenyurt (Nuhoğlu ve Söylemez mahalleleri) köyüdür. Savaş köyünün kuzeyinde ise Pınarbaşı ilçesinin Esentepe (Çengelli, Demirci ve Hanazla mahalleleri dâhil) köyü ile Aşağı ve Yukarı Aktaş köyleri bulunmaktadır. Savaş köyünün batısında ise Eflani'nin Çavuşlu (Cevizli ve Terke mahalleleri dâhil) köyü, kuzeybatısında 5 km. mesafede Alpağut (Zarhanlı ve Hıdırlı/Hızırlı mahalleleri dâhil) köyü ve yine aynı istikamette Aday (Şükrüşeyh, Sarıkaya, Çıraklı/Aşağı Aday mahalleleri dâhil) köyü mevcuttur.

Aktaş, Alpağut ve Aday köyleri, isimlerinden de anlaşılacağı üzere Selçuklular zamanında kurulmuş köylerdendir. Esasen her üçü de Türk boy ve topluluk isimleri ile anılmaktadırlar. Yukarıda adı geçen ve Savaş köyünün yakın komşusu olan Şenyurt köyü ise Söylemez ve Nuhoğlu adlı iki mahallenin kapsadığı alandır ve bu iki mahalle 1970 yılına kadar kuzeybatıdaki Alpağut köyüne tâbi idi. 1970 yılında yöre halkının talebi doğrultusunda bu iki mahalle müstakil muhtarlık yapılarak Şenyurt adını almıştır. Dolayısıyla Şenyurt yöresini kapsayan iskân birimlerinin mazisi de Alpağut ve Savaş köyleriyle müşterektir. Bunun yanında Şenyurt köyü mıntıkası içinde mevki adı olarak *Omar* Köyü adı yaşatla gelmiştir. Burada geçen Omar'ın Ömer'den bozma olduğu anlaşılıyor. Şeyh Mahmud'un babasının adı olan Ömer Seydi ile bu mevki adı ilişkilendirilebilir. Ayrıca bahsi geçen Aday köyü ise konumuz olan vakfiyede adı geçen Süleyman Padişah'ın diğer oğlu olan İsmail Gazi'nin 1305 yılında vakfiye tertip ettirdiği Aday köyünden başkası değildir. Dolayısıyla Savaş ve Aday köyleri, zikri geçen Süleyman Padişah'ın oğullarının 1305 yılı itibarıyla vakıf ihdas ettikleri birbirine yakın muhitlerdir.

Savaş köyü coğrafi açıdan ele alındığında, geçmişte özellikle de Beylikler zamanında Kastamonu'nun Azdavay nahiyesi ile onun güneybatısına düşen Eflani kalesi arasındaki ulaşım yolunun üzerindedir. Azdavay-Eflani arası günümüz karayolu standartlarında 50 km. kadardır. Dolayısıyla Azdavay ve hatta Karadeniz hattından gelen bir kervan Eflani'ye giderken Savaş köyüne veya bu yöredeki zaviyelere uğramak durumundaydı. Nitekim aşağıda da bahsedileceği üzere Savaş köyü çevresinde Ömer Seydi (Duâlı Seydi) ve Güzel Ahmed⁶ isimli zaviyelerin XIV. yüzyıl başlarında mevcut olduğunu biliyoruz. Dolayısıyla Sinop'ta ikamet eden beylerden Çelebi İbrahim Bey'in ve Kastamonu'yu merkez olarak kullanmış bulunan Candaroğlu I. Süleyman Paşa'nın Savaş köyü zaviyelerine vakıflarda bulunarak bunları desteklemelerine şaşırmamak gerekir.

Geçmişte Savaş köyü, Daday kazasının Azdavay nahiyesine bağlı iken, Pınarbaşı'nın 1987 yılında Resmî

5 Devletşahoğulları üzerine tarihçi İ. Hakkı Uzunçarşılı, yıllar önce Kastamonu'da neşredilen *Doğu Mecmuası*'nda kısa bir yazı kaleme almıştır. Bkz. Uzunçarşılı (15 Nisan 1338: 58-62).

6 Güzel Ahmed Zaviyesi ve vakıfları hakkında bkz. Dağsever (2023: 348-350).

Gazete’de yayımlanan bir kararla Azdavay’dan ayrılarak ilçe yapılması üzerine bu yeni iskân biriminin köyleri arasında yer almıştır. Halen de Pınarbaşı ilçesine bağlı bir köydür.

Savaş köyü sakinlerinin XIV. yüzyıl başları itibarıyla tamamen Müslüman Türk reayasından oluştuğunu söyleyebiliriz. Yukarıdaki örnek yer adlarından da anlaşıldığı üzere Savaş köyü ve çevresi, Selçuklular zamanında kesif bir Türk iskânına maruz kalmıştır. Buna ek olarak Candaroğulları Beyliği’nin kurulduğu muhit de Savaş köyünün dâhil olduğu Eflani yöresidir.

Erken dönemlerden itibaren Savaş köyünün varlığına dair kayıtların bulunması köyde bir de mescid olabileceği fikrini ortaya koyması bakımından da ayrıca önemlidir. Mevcut durumda Savaş köyünde bir mescid olduğu kabul edilirse bu yapıyı Osmanlı dönemi öncesine tarihlemek mümkün gözükmemektedir. Ancak Savaş Köyü Mescidi’nin ilk vakıf kayıtlarına II. Bâyezid Dönemi Evkaf Tahriri’nde rastlanmamaktadır.

1530 tarihli icmal tahririnde mescid vakfının 1 hâne, 2 zemin ve 1 çayırdan elde edilen toplam geliri 250 akçedir (BOA. TT.d. 438/661). 1560 ve 1582 tarihli tahrirlerde ise vakfın geliri aynı kalmakla birlikte bu meblağ 7 zemin, 1 çayırdan hâsıl olmaktadır. Kayda göre vakıf yerler Savaş Köyü Mescidi’ne imam olanlar tarafından vakfiyet üzere tasarruf edilmektedir. Bu sıralar vakfın mutasarrıfı Siyami Fakih idi.⁷

Mevcut bilgilerden hareketle Türklerin Savaş köyünü yurt tutmaya başlamasından itibaren ilgili iskân biriminde bir ibadet merkezi olarak mescid/cami inşasına önem verdikleri rahatlıkla söylenebilir. Ancak bu yapının ne zaman ve kim tarafından yapıldığına dair kesin bir şey söylemek mümkün olmamaktadır. Günümüzde Pınarbaşı İlçesi Savaş Köyü Aşağı Tekke Mahallesi’nde bir camii mevcut olup bugün halen faal durumdadır.⁸ Söz konusu bu caminin manevi değerlerin devamlılığı ve aynı geleneğin kökleşmiş bir tezahürü olarak köy ve yöre halkına hizmete devam etmesi, tarihî sürecin aslına uygun olarak işlediğini açık olarak ortaya koymaktadır.

Caminin bulunduğu mahallenin adı, Ömer Seydi Zaviyesi’nin Savaş köyündeki konumunun tespiti noktasında ipucu vermektedir. Çünkü bu mahalle *Tekke* adıyla bilinmekte ve yöre halkı tarafından o şekilde anılmaktadır. Dolayısıyla Ömer Seydi Zaviyesi’nin, açtığı dönemden itibaren XX. yüzyıl başlarına kadar *Savaş Köyü Aşağı Tekke Mahallesi’nde*, bahsedilen mescidin hemen yakınlarında bir yerde hizmet sunduğu anlaşılıyor. Diğer bir deyişle zaviyenin inşasıyla mescidin inşası da zorunlu hale gelmiş oluyor.

Bugün zaviyeden herhangi bir iz kalmasa da aynı muhitteki köy camii, göz alıcı mimarisi ve iç mekân duvarlarında boydan boya cezbedici kalem işi süslemeleriyle ziyaret edilip görülmesi gereken bir yapı olarak hizmetini sürdürmektedir. Konuya duyarlı sanat tarihçilerinin, Savaş Köyü Camii’nin iç mekân süslemeleri üzerine ilmî çalışmalar yapmalarında yarar vardır.

2. Zaviyenin Kuruluş Süreci ve Kurucu Aile Üzerine Tespitler

Ömer Seydi Zaviyesi ile ilgili vakfiyede adı geçen Gıyâseddin Çelebi İbrahim Bey’in kimliği üzerine bir kısım tespitler yapmakta yarar vardır. İbrahim Bey, vakfiyede de görüldüğü üzere 1305 yılı itibarıyla Çelebi unvanını kullanmakta olup, Sinop’ta ikamet etmektedir. Aynı tarihli diğer bir vakfiyeye göre kardeşinin adı Seyyid İsmail Gazi olarak geçmektedir. Bu iki kardeş, Sinop ve çevresine, muhtemelen Kastamonu’nun da bir kısmına egemen olarak siyasi güçlerini göstermişlerdir. Bu iki beyin babaları ise vakfiyelerde *Süleyman Padişah* ve *Süleyman Sultan* ad ve unvanlarıyla övgüyle zikredilmiştir. İlgili vakfiyelerden

7 Bkz. BOA. TT.d. 456/143; TKGMA. TT.d. 554/75a.

8 *Savaş Köyü Aşağı Tekke Camii’nin* inşa tarihi, yakınındaki bir direğe asılı levhada 1746 yılı olarak verilse de bu tarihten çok önceleri caminin mevcut olduğu vakıf kayıtları ve diğer vesikalarca malumdur. Adı geçen tarih, büyük ihtimal caminin tamiri veya yeniden inşası ile ilgilidir. Hatta bu tarihten sonra da cami, yeni tamirlerle günümüze ulaştırılmıştır.

birinde bu zatın şahsından, *merhûm, mağfûr, saîd, şehîd, iyilik ve ihsan sahibi, Allah'ın yeryüzündeki arslanı Emîr Süleyman Padişah* olarak zikredilmiştir.

Sinop'ta 15 Cemâziyelâhir 642/18 Kasım 1244 tarihinde hazırlandığı anlaşılan bir vakfiyede bu bey, *Süleyman Sultan bin Devlethan* ad ve unvanıyla karşımıza çıkmaktadır (VGMA. VD. 582: 81/52). Bu vakfiyeden anlaşıldığı üzere Süleyman Bey, 1244 tarihi itibarıyla hayattadır ve Sinop'a bağlı Marsar nahiyesindeki *Hisarvadisi* adlı çiftliği o dönemin önde gelen ailelerinden olan Âdil Dânişmend bin Hüseyin ve oğullarına vakfetmiştir. Bu bilgiye göre Süleyman Bey, 1244 tarihi itibarıyla vakıflar tahsis edecek bir pozisyonu elinde bulundurmakta ve büyük olasılıkla Sinop'ta Selçuklular adına valilik yapmakta idi. Onun babasının ise Devlethan adını taşımış olduğu yine bu vakfiyeden anlaşılıyor. Diğer yandan Süleyman Bey'in ilgili tarih itibarıyla *Sultan* unvanını kullandığını görüyoruz. Süleyman Bey'in oğlu İbrahim Bey tarafından tanzim ettirilen ve bu çalışmaya da konu olan 1305 tarihli vakfiyede ise Süleyman Bey'in *Padişah* unvanıyla ve o tarih itibarıyla hayatta olmadığını gösteren *merhûm* ifadesiyle anıldığı görülüyor. Bu durumda Süleyman Bey'in, 1244'te Selçuklu ülkesinin önde gelen beylerinden olduğu bellidir. Onun 1305 tarihli vakfiyede bile kendisi hayatta olmadığı halde *Padişah* unvanıyla anılması da bunu göstermektedir.

Bununla birlikte Süleyman Bey'in söz konusu unvanları Selçuklu sultanlarına rağmen nasıl kullanabildiği ve hangi anlamlarda bu unvanları taşıdığı merak konusudur. Esasen 1244 tarihi Türkiye Selçukluları ülkesinde son derece sancılı bir döneme rast gelmektedir. 1240 yılında vuku bulan Baba İshak Ayaklanması ve bunun zorlukla bastırılabilmesi, çok geçmeden ise Moğolların Baycu Noyan liderliğinde Anadolu'ya girerek Köseadağ mevkiinde 1243'te Selçuklu ordusunu mağlup etmeleri bu dönemin en yıkıcı hadiseleri olarak kayda geçmiştir. Dolayısıyla Köseadağ yenilgisi sonrası Süleyman Bey'in *Sultan* unvanını kullanması onun Selçuklu hanedanına mensup olduğuna delalet etmektedir ki bu konuya aşağıda temas edilmiştir. Sözü edilen tarih itibarıyla onun bağımsızlık ilan edip etmediği bilinmese de buna uygun bir siyasi atmosferin varlığından da haberdarız. Nitekim 1237 yılında babası I. Alâaddin Keykubâd'ın zehirlenerek ölümünü müteakip bir oldubitti ile Selçuklu tahtına çıkarılan ve Vezir Sâdeddin Köpek'in elinde oyuncak haline gelen genç ve tecrübesiz Sultan II. Gıyâseddin Keyhüsrev'in beceriksiz ve yetersiz yönetimi halen devam ediyordu. Bu sultan Köseadağ Savaşı'nda harp meydanından kaçarak Selçukluların Moğol Hanı'nın tâbiyeti altına girmesine sebep olmuştu. İşte böyle bir siyasi ortam içinde Süleyman Bey Sinop'ta daha serbest hareket etme şansı yakalamış olabilir.

Süleyman Bey'in babası olan Devlethan Bey'in isminin Devletşah olarak da geçtiği hakkında rivayetler bulunmaktadır. Bu noktada *Amasya Tarihi* adlı eserin müellifi merhum araştırmacı Hüseyin Hüsameddin (öl.1939), eserinde Süleyman Bey'in babasının adını *Devletşah* olarak göstermiştir. Yazara göre Selçuklu hanedanına mensup Şahinşah oğlu Uluğ Bey oğlu Devletşah Bey, Sultan I. İzzeddin Keykâvus (1211-1220) zamanında Sinop'un fethine katılmıştır. 1214 yılında Selçuklu ordusu Sinop muhasarası için bölgeye intikal ettiği esnada Sinop'u elinde bulunduran Kral David bir av sırasında Selçuklular tarafından pusuya düşürülerek esir edilmiştir. Hüseyin Hüsameddin, bu eylem esnasında Şahinşahzâde *Devletşah Bey bin Uluğ Bey*'in hizmetinin dokunduğunu dile getirmiştir. Bunun devamında ise Devletşah, Sinop muhasarasında da sultanın yanında görev almış, yararlıklar göstermiştir. Sultan Keykâvus ise bu hizmetin karşılığında Devletşah Bey'e Sinop valiliğini bahşetmiştir. Müellife göre Devletşah Bey'in oğlu Sultan Süleyman yani burada mevzu bahis olan Süleyman Bey, ilerleyen yıllarda Kastamonu'nun idaresini ele geçirmiş ve bu vilayeti bir süre yönetmiştir (Hüseyin Hüsameddin, 1329-1332: 350).

1214 ve devamındaki 1223'lerde Kastamonu havalisinin idaresi Selçuklu Uc Beylerbeyi Emîr Hüsâmeddin Çoban'ın elinde idi. Dolayısıyla bu tarih aralığında Devletşah Bey'in veya oğlunun Kastamonu'ya egemen olması imkân dâhilinde olamaz. Selçuklu tarihlerinde buna dair bir ipucu da bulunmamaktadır. Dolayısıyla Devletşah Bey ve oğlu eğer gerçekten Kastamonu'yu da yönetimleri altına almışlarsa bu icraat ancak 1230'lardan sonra vuku bulmuş olabilir. Esasen Sultan I. Alâaddin Keykubâd'ın vefat tarihi olan 1237 yılına kadar da böyle bir eyleme Devletşah Bey cüret edemezdi. Çünkü Hüsâmeddin Çoban Bey ve ailesi sultanın itibar ettiği Selçuklu ricâlinin başında gelmekte idi. Ancak 1237'den sonra Selçuklu ülkesinde pek çok şey değişti. Sultanın yerine oğullarından genç, tecrübesiz ve devlet işlerine yabancı olan II. Gıyâseddin Keyhüsrev tahta çıkarıldı. Yeni sultanın vezirliğini eline geçiren Sâdeddin Köpek'in de keyfi uygulamaları yüzünden Selçuklu devlet otoritesi hızla kan kaybetti. 1240 yılında ortaya çıkan Baba İshak Ayaklanması'nın zorlukla bastırılabilmesi ve çok geçmeden Moğol ordusu karşısında alınan Köseadağ yenilgisi, Selçukluların Anadolu'daki saygın mevkiine çok büyük darbeler vurdu. Bu manada Devletşah Bey'in oğlu Süleyman Bey'in Sinop'a ek olarak Kastamonu'nun yönetimini de kendi uhdesine almayı başarması, en azından bunu Selçuklu sarayına da onaylattırması 1237 yılından sonraki bir tarihte olmalıdır. Esasen Selçuklu kaynaklarında 1227'lerden 1277'lere kadar geçen elli yıllık gibi uzun bir zaman diliminde Kastamonu'nun fiilî idaresinin hangi gücün/hanedanın/şahsın elinde olduğunu belirten açık bir ifadeye rast gilinmiyor. Hüsâmeddin Çoban Bey'in vefatından sonra yerine oğlu Alp Yürek'in geçtiği genel bir görüş olarak kabul edilmekle birlikte onun kesin olarak Kastamonu Uc Beylerbeyliği yaptığına dair sarîh bir kayda rastlanamıyor.

Bu çerçevede yukarıda bahsedilen 1244 tarihli vakfiyenin de teyit ettiği üzere Süleyman Bey, *Süleyman Sultan* ad ve unvanıyla söz konusu tarih itibarıyla Sinop dolaylarında siyasi egemenliğini devam ettirmekte idi. Ancak onun Kastamonu egemenliğine dair daha güçlü delillere ihtiyaç bulunmaktadır. Devletşah Bey'in hayatıyla ilgili şimdilik bilinenler bunlardan ibarettir. Sonuç olarak 1305 tarihli vakfiyede adı geçen Çelebi İbrahim Bey ile babası Süleyman Bey ve dedesi Devlethan Bey, Selçuklu Devleti'nin son döneminde Sinop havalisinde cereyan eden siyasi ve sosyal hadiseler içerisinde etkin olarak rol almış devlet ricâlındendi.

Bu açıklamalardan sonra şimdi de söz konusu zaviyenin 1305 tarihli vakfiyesinde (VGMA. VD. 582: 271/183)⁹ bahis mevzuu olan vakfın tahsis edildiği Şeyh Mahmud bin Ömer bin Şeyh Dolu'nun kimliği üzerine tespitlere yer vermekte fayda vardır. Vakfiyede geçen Şeyh *Mahmud bin Ömer bin Şeyh Dolu* ismi esas kabul edilirse bu zaviyeyi XIV. yüzyıl başları itibarıyla Şeyh *Mahmud Zaviyesi* adıyla anmak gerekir. XIV. yüzyıl boyunca ve XV. yüzyılın ilk yarısında elimizde bu zaviye ile ilgili bir belge olmadığından söz konusu binanın isim devamlılığını takip etme imkânı bulunmuyor. Ancak XV. yüzyıl son çeyreğine ait II. Bâyezid Dönemi Evkaf Defteri incelendiğinde bu zaviyenin Daday kazasının Azdavay nahiyesine bağlı olarak ve Ömer *Seydi bin Dolu Zaviyesi* şeklinde imlâ edildiği görülmektedir (İBK. MCO. 75/18a). Aradan geçen yaklaşık 180 yılda Şeyh Mahmud yerine Ömer Seydi adının öne çıktığı tahmin edilmektedir. Zikri geçen Ömer Seydi'nin 1305 tarihli vakfiyede geçen Şeyh Mahmud'un babası Ömer'i ifade ettiği anlaşılmaktadır. Netice itibarıyla kesin olarak bilinen şudur ki, 1305 tarihi itibarıyla Şeyh Mahmud, bu zaviyeyi işletmekle birlikte, babası Ömer Seydi'nin şöhretinden dolayı onun adı daha fazla öne çıkmış ve zaviyeye ad olmuştur.

2.1. Zaviye Sahibi Şeyh Mahmud'un Dedesi Şeyh Dolu/Şeyh Doluca Seydi

Çalışmaya konu olan vakfiyede adı geçen Şeyh Mahmud'un dedesi Şeyh Dolu Seydi'nin hayatına dair bilinen çok az şey vardır. Ancak bu şahsın kimliği üzerine bazı tespit ve tahminler yapmak da mümkün-

⁹ Zaviyeye ait bu vakfiyenin mükerrer iki sureti için bkz. VGMA. VD. 1962: 88/86; 145/133.

dür. Öncelikle bu zatın adı olan *Dolu*, *Doluca/Toluca* isimleri üzerinde durmak gerekir. Bilindiği gibi Selçuklular zamanında Türkistan, Horasan, İran, Azerbaycan ve Anadolu hattı üzerinde genişçe bir alanda eski Türk şahıs adlarına rast gelinmeye devam ediliyordu. İslâmî isimlerden olarak *Ahmed*, *Mahmud*, *Mustafa*, *İbrahim*, *İsmail*, *Ali*, *Ömer*, *Osman* gibi adlar yanında eski Türkçe isimlerin de kullanımı bir hayli yaygındı. XI. yüzyıl öncesini bir kenara bırakırsak, XII-XIV. yüzyıllarda Anadolu'da *Arslan*, *Boğa*, *Kılıç*, *Tuğrul*, *Ertuğrul*, *Çoban*, *Yavlak Arslan*, *Alp Yürek*, *Alp Arslan*, *Kılıç Arslan*, *Tanrıvermiş*, *Ay Aba*, *Altun Aba*, *Kutlu Aba*, *Sungur*, *Doğan*, *Karatay*, *Göktay*, *Aydoğdu*, *Gündoğdu*, *İlaldı*, *Türkeri* gibi Türkçe menşeli şahıs isimleri bir hayli yekûn tutmakta idi. İşte bunlardan biri de *Dolu* ismi olup, Anadolu'da yaygın kullanımı olmamakla birlikte şahıs ve yer adı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şeyh Mahmud'un dedesi olan Dolu'nun XIII. yüzyılda yaşadığı bilinmektedir. Çünkü Şeyh Mahmud, 1305 yılı itibarıyla yetişkin bir yaşta idi. Bu durumda onun doğum tarihini tahminen 1265-1270 aralığına yerleştirmekte bir beis olmasa gerektir. Şeyh Mahmud'un babası Ömer Seydi ise büyük ihtimal 1245-1250'lerde dünyaya gelmişti. Ömer Seydi'nin babası olan Şeyh Dolu/Şeyh Doluca Seydi ise 1225-1230'larda doğmuş olmalıdır. Dolayısıyla *Dolu/Doluca* ismini, XIII. yüzyıl ilk yarısı Selçuklu dönemi Türk şahıs adlarından olarak kabul etmek gerekir.

Dolu (Tolu), eski Türkçede özellikle de XIII-XV. yüzyıl metinlerinde *kadeh*, *sağrak*, *bardak*, *içi içki ile doldurulmuş kadeh* anlamlarına gelmektedir. Buna dair birkaç örnek verilebilir (*Yeni Tarama Sözlüğü*, 1983: 209):

İşrete meşgul oldular, tolular içtiler.; Ben bu dün (gece) yârime tolu içürem...; Çün serverlerin başları tolu içmekten ağırlandı.

Etimolojik manada da *dolu*, Türkçede *içki doldurulmuş bardak* ve *içi boş olmayan, dolmuş* gibi anlamlarda tarif olunmuştur. *Dolu*, Anadolu halk ağızlarında da farklı anlamlarda kullanılagelmiştir. Örnek olarak *dolu*, yörelere göre ölçü miktarı değişmekle birlikte *kile* denilen bir tahıl ölçüğünün adıdır. Bu ölçek 6, 12 veya bazı yörelerde 24 kilo buğday alır (<https://sozluk.gov.tr>).

Günümüz Türkçesi'nde *dolu* kelimesi, *havada su buğusunun birden yoğunlaşıp katılaşmasından oluşan, yuvarlak buz parçaları* anlamında kullanılmaktadır. Ayrıca bu parçalardan oluşan yağış türü de *dolu* adıyla adlandırılır. *Dolu*, aynı zamanda bir şeyin içinin boş olmadığını anlatır. Ek olarak *etrafımız düşman dolu* sözünde görüldüğü gibi bir nesnenin veya şeyin sayısının, miktarının fazla olduğunu da ifade eder. Yine *silahın dolu olması*, *vaktin dolu olması* vb. anlamlarda bu kelime karşımıza çıkmaktadır. Anadolu Türk tarihinde şahıs ve yer adı olarak *Dolu/Doluca* isminin varlığına da rastlanır. Aşağıda buna dair örnekler bir liste olarak sıralanmıştır:

Sultan Fatih dönemine ait bir Mufassal Tahrir Defteri'ne göre XV. yüzyıl ortalarında Aydın Sancağı'nın Kuyucak nahiyesine bağlı Kıranlı köyü reayasından *Yakup veled-i Doluca* kaydında görüldüğü üzere Yakup'un babasının adı *Doluca* adını taşımakta idi (Erdoğan-Bıyık, 2015: 179). Yakup'un 1460'lı yıllarda hayatta olduğu bilindiğine göre babası Doluca bu tarihten önce bu adı almıştır.

Ankara'da Ulus semtinde Hacı Bayram Veli Camii'nin güneyinde yer alan mahallenin ve caminin adı *Doluca/Tülüce* olarak geçmektedir. Bu isim, XVI. yüzyılda *Doluca*, XVII. yüzyılda *Tülü*, XVIII-XIX. yüzyıllarda ise *Tülüce* olarak anılmıştır (Özdemir, 1986: 82).

XVI. yüzyılda Balkanlarda bu ada ve bundan türemiş isimlere rast gelinmektedir. Örnekler: Samakov kazasına bağlı *Dolular Köyü*, Köprülü kazasının *Dolular Mahallesi*, Filibe kazasının *Dolu (Develü) Köyü*.¹⁰

¹⁰ Bkz. 370 Numaralı MVRD, 937/1530, I, 2001: 93, 95, 96, 107, 110, 117.

Aynı yüzyıla ait kayıtlarda Anadolu'da da *Dolu/Doluca* adına tesadüf olunmaktadır. Örnekler: Aksaray Livası Koçhisar nahiyesinin *Dolu Mezrası*, Kayseri Livası Kuramaz nahiyesinin *Dolu Öyük Mezrası*,¹¹ Bayburt Livası Kelkit nahiyesine bağlı *Dere Dolu Köyü*, Divriği-Darende Livasının Ayvalı nahiyesine bağlı *Dere Dolu Mezrası*, Gerger-Kahta Livasının Pağnik nahiyesine bağlı *Gene Dolu Mezrası*,¹² Tarsus Livasının Kosun kazası Marye mezrasında sakin *Dolu Kocalu Cemaati*,¹³ Kütahya Sancağı Kalınviran'a bağlı *Doluca Köyü* (Taş, 2015: 163), Çankırı Sancağı'nda *Hacı Doluca Vakfı/Hacı Hasan Vakfı* (Mercan, 2020: 88) vb.

1946 yılı verilerine göre de Anadolu'da *Dolu* ile ilgili yer adları mevcuttu. Örnekler: Tekirdağ ili Malkara kazasının Şahin bucağına bağlı *Dolu Köyü*, Elazığ ilinin Palu kazasının Gökdere bucağının Kıran köyüne bağlı *Dolu Dervişân Köyü*, aynı ilçenin Killiban köyüne bağlı *Dolu Küçük Köyü*, Erzincan ilinin Tercan kazasına bağlı Kağışna köyü muhtarlığına bağlı *Dolu Hacı Köyü* (TMYK, 1946: 334).

Kaynaklarda *Dolu*, *Doluca*, *Tolu*, *Toluca* imlalarıyla yazılmış bu adlandırma, Anadolu Türk tarihinde XIII. yüzyıldan itibaren ve Balkanlarda ise XV. yüzyıldan itibaren yer, topluluk ve şahıs adı olarak karşımıza çıkan Türkçe bir isimdir. Bazen isimlerde birleşik şekilde de geçmektedir. XIV. yüzyıl başlarında ise Kastamonu'nun Daday kazasının Azdavay nahiyesine bağlı Savaş köyü ile ilgili bir vakfiyede Ömer Seydi'nin babasının adı olarak *Dolu/Doluca* şeklinde yörede kayda geçmiştir. Bu manada Kastamonu'daki bu isim, Anadolu'da *Dolu* adını taşımış en eski örneklerden biri olarak kayda geçmiş bulunmaktadır.

Sonuç olarak incelenen vakfiyede adı geçen *Dolu* ya da *Doluca* adlı tarihî şahsiyetin, XIII. yüzyıl ilk yarısında ve ortalarında hayatta olduğu bellidir. Onun Çobanoğulları Beyliği ya da Devletşahoğulları ailesi hizmetinde yörede Türk iskânında rol aldığını, bölgedeki nüfus hareketlerine ve beyliğin iskân politikasına dayanarak söylemek mümkündür. Bununla birlikte *Doluca*'nın belki de Moğol istilasının İslam dünyasında ortaya çıkardığı kargaşa günlerinde doğudan gelen göçlerle Kastamonu bölgesine gelip yerleştiği, kendisine ve ailesine devlet otoritesi tarafından yeni yurtlar tahsis edildiği ihtimali de göz önünde bulundurulmalıdır. Çünkü Kastamonu havalisinde buna benzer çok sayıda örneğe rastlanmaktadır. Devletşahoğlu Çelebi İbrahim Bey'in *Dolu/Doluca*'nın ve ailesinin bölgedeki hizmetlerinden ötürü Savaş köyünde vakıf araziler tahsis ederek bu aileyi desteklediği ele alınan belgelerle sabit olmaktadır.

2.2. Zaviyenin Kurucusu Şeyh Mahmud'un Babası Ömer Seydi

Azdavay nahiyesinde zaviye işleten ve 1305 tarihli vakfiyede bahsi geçen Şeyh Mahmud'un babasının adı üzerine de bir kısım tespitler yapma imkânı bulunmaktadır. Bu zat, ilgili tarihte Ömer şeklinde kısa bir imlâ ile kayıtlı iken, XV. yüzyıl son çeyreğinde Ömer Seydi adıyla vakıf defterinde zikredilmiştir.

1530 tarihli icmal defterinde Ömer adının yazımında farklılık göze çarpmaktadır. Nitekim bu tarihte sözü edilen zaviyenin adı kayıtlarda ilginç biçimde değişerek *Hamîd Seydi Zaviyesi* şeklinde yazılmıştır. Aynı kayıttaki zaviyenin Savaş köyünde olduğu da özellikle belirtilmiştir (BOA. TT.d. 438/660). Burada geçen *Hamîd Seydi* adıyla yaklaşık 40 yıl önceki vakıf kaydında geçen Ömer Seydi ismi arasında fark olduğu bellidir. Bu farklılığın birkaç nedeni olabilir. Birincisi XVI. yüzyılın başlarına gelindiğinde zaviyenin harap duruma düşmesi ve bu nedenle yeniden ihya edilmesi eyleminde rol almış olan Hamîd Seydi isimli bir zatın bu hizmetine binaen zaviye onun adı ile kayda geçmiş olabilir. İkinci olarak Hamîd Seydi'nin yukarıda adı geçen Şeyh Mahmud'un babası olan Ömer'in/Ömer Seydi'nin neslinden gelmesi olasılığı bulunmaktadır. Çünkü vakfiyelerde de altı sık sık çizildiği üzere vakıflar babadan oğula intikal ederek yürür. Bu durum tahrirlerde sarih olarak görülmektedir. Bu nedenle Hamîd Seydi'nin aileden biri olarak zaviyenin vakıf-

11 Bkz. 387 Numaralı MVKRD, 937/1530, I, 1996: 141, 205.

12 Bkz. 387 Numaralı MVKRD, 937/1530, II, 1997: 170, 185, 193.

13 Bkz. 998 Numaralı MVDAZD, 937/1530, II, 1999: 64.

larını güçlendirmesiyle adı, baba ve dedesinin isimlerinin önüne geçmiş olabilir. Kastamonu bölgesinde vakıf kayıtlarında buna benzer kayıt örneklerine rastlanmaktadır. Diğer bir ihtimale göre ise Hamîd Seydi adı, kâtipler tarafından Ömer Seydi isminin tahrif edilerek yazılmış şekli ibarettir. Çünkü aşağıda da bahsedildiği üzere 1560'lara ait kayıta bu ad Hamîd Seydi şeklinde değil, yine Ömer Seydi imlâsıyla zikredilmiştir. Görüldüğü üzere Ömer adı fazla değişmemekle birlikte diğer adlarda *Seydi ve Dolu/Doluca* şeklinde oynama vardır. Hatta biraz önce zikredilen *Hamîd* adı da izaha muhtaçtır.

Sonuç olarak Azdavay yöresi Savaş köyündeki zaviyenin kurucusu ve işletmecisi olan bu ailenin şeceresi bütün alternatif yazımlar göz önünde bulundurulduğunda şu şekilde ortaya çıkmaktadır: Şeyh *Mahmud bin Ömer/Ömer Seydi/Hamîd Seydi bin Şeyh Dolu/Dolu/Doluca Seydi*. Bu şecerede 1305 yılında sağ olduğu anlaşılan Şeyh Mahmud'un adı sadece ilk belgede yani vakfiyede geçmekte olup bu ad bir daha dikkate alınmamıştır. Ancak şu bir gerçek ki Şeyh Mahmud'un babası Ömer Seydi, XIII. yüzyılın ikinci yarısında Kastamonu muhitinde Çobanoğulları Beyliği döneminde yaşamış seçkin ve hatırı sayılır bir zat olmalıdır. Çünkü kendisinin ve babasının *Seydi* lakabını taşımaları bu ailenin Hz. Peygamber (a.s.) neslinde geldiğine yani *seyyid* olduğuna delalet etmektedir. Bu noktada Ömer Seydi adı, yazımı değişmekle birlikte bütün belgelerde karşımıza çıkmakta ve zaviyeye ad olmayı sürdürmektedir.

3. Zaviyenin Almış Olduğu İsimler Üzerine Kısa Bir Değerlendirme

Yukarıda da yer yer değinildiği üzere Savaş köyündeki zaviyenin adı XIV. yüzyıl başlarından XX. yüzyıl başlarına kadar kayıtlarda farklı biçimlerde yer bulmuştur. Nitekim zaman içerisinde Azdavay'a tabi bu zaviyenin adında değişiklikler olmuş ve farklı isimler ortaya çıkmıştır. Şöyle ki bu tesis 1305 tarihli vakfiyede Şeyh *Mahmud bin Ömer bin Şeyh Dolu Zaviyesi* adıyla kaydedilmiştir. Şeyh *Mahmud bin Ömer bin Şeyh Dolu* ismi esas kabul edilirse XIV. yüzyıl başları itibarıyla bu zaviyeyi Şeyh *Mahmud Zaviyesi* adıyla anmak gerekir. Ancak 1490'lı yıllara ait II. Bâyezid Dönemi Evkaf Defteri'nde bu zaviye *Ömer Seydi bin Dolu Zaviyesi* ismiyle zikredilmiştir. Aynı tesis 1530 tarihli kayıta *Hamîd Seydi* ve 1560'lı yıllara ait evkaf defterinde *Ömer Seydi veled-i Doluca Seydi Zaviyesi* biçiminde kayıtlıdır. Zaviyenin XVI. yüzyıla ait 1582 tarihli son evkaf tahririnde adı yine *Ömer Seydi veled-i Doluca Seydi Zaviyesi* adıyla zikredilmiştir. Burada Şeyh Mahmud'a herhangi bir atıf göremiyoruz. Buna göre 1560'lardan itibaren aradan geçen 20 yılda zaviye isminde hiçbir değişiklik olmadığı müşahade edilmektedir.

Her şeye rağmen 1305-1582 yılları arası yaklaşık 280 yıllık süreçte zaviye adının kayda geçirilmesinde belirgin bir istikrarsızlık göze çarpmaktadır. Bu durum ise konu üzerinde çalışma yapacak olanlar için büyük bir mesele teşkil etmektedir. Özellikle Kastamonu'nun tarihine, coğrafi özelliklerine ve vakıf belgelerine yabancı olan yeni bir araştırmacı, söz konusu bu değişimi fark etmediğinde aynı yörede birden fazla ve farklı isimlerde zaviyeler olduğu kanısına ulaşacaktır. Hâlbuki 1490'lardan 1560'lara kadar Şeyh Mahmud'un babası Ömer (Ömer Seydi/Hamîd Seydi)'in ve onun da babası Şeyh Dolu/Şeyh Doluca'nın aslında aynı aileyi ve aynı zaviyeyi ifade ettiği bellidir. Vakıf kayıtlarındaki bir asırlık zaman akışı bunu teyit etmektedir.

XIX. yüzyıl ortalarına gelindiğinde ise zaviyenin ismi bu defa biraz daha farklı bir imlâ ile karşımıza çıkmaktadır. Nitekim 29 Zilhicce 1274/10 Ağustos 1858 tarihli evkaf defterinde bu ad *Duâlı Seydi Zaviyesi* olarak kayıtlıdır (BOA. Ev.d. 16350/5b). Yine 1872-1875 tarihli vakıf kayıtlarında da *Duâlı Seydi Zaviyesi* ismiyle zikredilmiş olup, bazı belgelerde bu tesis Eflani kazasına bağlı gösterilmiştir (BOA. Ev.d. 22553/42a; 23134/2a). Zaviye adında geçen *Seydi* lakabının, 1305 tarihli zaviye vakfiyesindeki şekliyle 1858'e kadar yaklaşık 570 yıllık süreçte hiç değişmeden gelmesi de dikkate şayandır. Bu durum bile ailenin kökeninde seyyidliğin olduğunu belgelemekte ve Devletşahoğulları, Çobanoğulları, Candaroğulları ve birkaç asırlık

Osmanlı egemenliği dönemi boyunca resmî otoriteler tarafından saygıyla karşılanıp kayda alındığına delalet etmektedir. Ancak ilgili isimde görülen *Duâlı* ifadesi izaha muhtaçtır. Burada tahmin ediyoruz ki, ya kâtiplerin kelime üzerindeki tahrifatı söz konusudur ya da beş asırlık süreç zarfında halk ağzında Türkçe kökenli *Dolu/Doluca* adı *Duâlı* şeklini alarak ilk halinden koparılmış, neticede bambaşka bir imlâya dönüştürülmüştür. Diğer bir tahmine göre ise yöre halkı, bilinmeyen bir nedenden ötürü sözü edilen bu zaviyeyi *Duâlı* ad ya da unvanıyla anmaya başlamış, devlet otoritesini temsil eden kâtipler ise doğal olarak bu şekilde kayda almışlardır.

4. Şeyh Mahmud bin Ömer bin Şeyh Dolu Zaviyesi Vakfiyesi

Zaviyenin vakfiyesi Anadolu'da Türkiye Selçukluları Devleti'nin yıkılmaya yüz tuttuğu bir zaman diliminde, 705/1305 yılında Sinop'ta kaleme alınmıştır. Söz konusu bu tarihte Kastamonu-Sinop bölgesi hadiselerinde etkin olan birkaç ayrı siyasi teşekkülle karşı karşıyayız. Bunlardan birincisi Sinop merkezi ve çevresini elinde bulunduran Pervâneoğulları Beyliği'dir. İkincisi ise Kastamonu merkezi ve çevresinde belli aralıklarla bir asırdan fazla hâkimiyet tesis etmiş bulunan Çobanoğulları Beyliği'dir. Bu her iki beylik de ilgili tarih itibarıyla tam bağımsız olmayıp sembolik de olsa Türkiye Selçukluları Devleti'ne tâbi idiler. Ayrıca her iki beylik aynı zamanda Selçukluların da metbuu olan İlhanlı Devleti'nin yüksek otoritesini kabul etmiş olarak varlıklarını devam ettiriyorlardı. Sözü edilen bu iki güçten başka Kastamonu'da Çobanoğlu hükümdarı Yavlak Arslan'ın 1291 yılında Selçuklu şehzadesi Melik Kılıç Arslan tarafından öldürülmesini¹⁴ takip eden yıllarda Selçuklu sultanı II. Mesud'un muvafakatiyle sahneye çıktığı tespit olunan Şemseddin Yaman Candar adlı bir emîr de adından bahsettirmekte idi. Bu beyin Kastamonu'nun batısındaki Eflani çevresinde henüz tam bağımsızlığına kavuşamamış olmakla birlikte küçük hacimli bir yönetim tesis ettiği kabul edilmektedir. Öyle ki Şemseddin Yaman Candar'ın oğullarından Süleyman Paşa, Kastamonu'da o tarihlerde Çobanoğulları'nın başında bulunan Emîr Mahmud Bey'in icraatını yakından takip ediyor ve adı geçen bu beyliğin başkentine el koymak için fırsat gözlüyordu.

Yukarıda ele alınan bu üç siyasi yapı dışında Sinop ve Kastamonu havalisinde *Devletsahoğulları* adıyla zikri geçen bir siyasi yapıdan veya eski bir Selçuklu ailesinden daha bahsedilmektedir. İşte bu noktada aşağıda incelenen *Şeyh Mahmud bin Ömer bin Şeyh Dolu Zaviyesi Vakfiyesi*'nde (VGMA. VD. 582: 271/183) geçen hükümdar isimlerinin bu aileyle ilgili olduğunu tespit etmiş bulunuyoruz.

Arapça kaleme alınmış söz konusu bu vakfiyenin içeriği hakkında günümüzden bir asır kadar önce Mehmed Behçet *Duâlı Seydi Zaviyesi Vakfiyesi (Tarihi: 705)* başlığı altında bilgi vermiş ve ayrıca vakfiye metnini de sadeleştirerek eserine derç etmiştir (Behçet, 1341: 114-115).¹⁵ Yazar ilk aşamada vakfiye hakkında;

“705/1305 tarihinde Sinop şehrinde isimleri kayıtlı şahitlerin huzurunda, hanedanlardan Büyük Emîr, kılıç, kalem ve ilim sahibi, âlimlerin ve şeyhlerin (ilim ve amel sahiplerinin) dostu, hayır hasenatın, iyilik güzellik ve adaletin yayıcısı Gıyâseddin Çelebi İbrahim Bey bin merhûm, mağfûr, saîd, şehîd, iyilik ve ihsan sahibi, yeryüzünde Allah'ın arslanı Emîr Süleyman Padişah, Hatun binti Nahşi¹⁶ tarafından veraset yoluyla kendisine intikal eden ve mevcut durumda yönetimi altında tuttuğu Kastamonu'ya tâbi (Azdavay) nahiyesinde

14 Bu beyin öldürülmesi ve bölgedeki yeni dengeler hakkında bkz. Yakupoğlu, 2023: 83-116.

15 Vakfiyeyi eserinde ele alarak metnini vermiş bulunan yazar, bu belgenin Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi Sicil Defteri, Nr. 88'de kayıtlı olduğunu söylemektedir. Yazar bu vakfiyeyi, vakfiye defterindeki bir kaydı esas alarak *Duâlı Seydi Zaviyesi Vakfiyesi (Tarihi: 705)* başlığı altında vermiştir. Ancak vakfiye metninde bu ifade geçmemektedir. Bkz. Behçet, 1341: 114.

16 Bu kelime esasen Bahşi olarak okunmaktadır ki, o dönem Türk adlandırma geleneğine daha uygundur.

Savaş¹⁷ diye bilinen mahalli, Şeyh Mahmud bin Ömer bin Şeyh'e ve neslinden gelen çocuklarına ve torunlarına terk ve tahsis ve vakfeylemiştir. Şeyh'in tesisgerdesi olan zaviye, Duâlı Seydî¹⁸ Zaviyesi diye maruftur" cümleleriyle özet bilgi vermiştir.

Bu açıklamalardan sonra vakfiyenin asıl çevirisine geçebiliriz:¹⁹

"Bismillâhirrahmanirrahim.

Benim indimde onun manasının sabit olduğuna ve nezdimde sıhhatinin doğruluğuna hükmettim. Bunu her şeye gücü yeten Allah'ın rahmetine muhtaç Hacı Muhammedî yazdı. Salat ve selâm Allah'ın sevgili resûlü Hz. Muhammed (s.a.s.) ve onun âl ve ashâbının üzerine olsun.

Hamd (Övgü); âlemlerin rabbi, yücelerin yücesi, sırları ve gizli olan şeyleri bilen, gökleri yüksek ve yerleri engin yaradan, tohumu ve çekirdeği çatlatan, arşa istiva eden, hayrı fezaaya çıkararak Allah'a mahsustur. O Allah ki, bize alışverişi helal, sahibinin rızâsının hilâfına bir malı zorla ele geçirmeyi ve fâizi haram kıldı. Yaratılmışların en hayırlısı olan Efendimiz Hz. Muhammed (s.a.s.)'e ve gece karanlığının kandilleri olan onun âl ve ashâbına, kıyamete kadar salât ve selâm olsun.

Hamd ü senâ, salât ü selâm vecibesini yerine getirdikten sonra asıl konuya gelince;

Sinop şehrinde şer'î meclis (mahkeme) huzurunda Emîr Muhammed/Mehmed [ibn] Emîr Kemâleddin İsmail ile gençlerin efendisi (ulusu) *Muhtesib Ali* ismiyle tanınmış Alâaddin Ali bin Hamza, aşağıda kayda geçirilmiş olan işlem hakkında, söz ve manası itibarıyla görüş birliği içinde şer'î hukuka uygun, doğru ve kabul görmüş bir biçimde şahitlik ettiler:

Emîr-i muazzam, kalem, ilim ve kılıç sahibi, âlimlerin ve şeyhlerin dostu, hayır hasenâtı, adalet, iyilik ve ihsanı yayan, Gıyâsu'd-dünya ve'd-dîn/Gıyâseddin Çelebi İbrahim Bey [ibn] mağfûr, merhûm, saîd, şehîd, inam ve ihsan sahibi, yeryüzünde Allah'ın arslanı Emîr Süleyman Padişah- Allah delilini nurlandırsın- kesin olarak anlayıp bildi ki, dünya sürûr yeri değil, helak yurdudur. Dünya, nimeti yok olacak geçici bir gölgeden ibarettir. İçindekiler ise göç edici misafirdirler. Dünya, vaatleri yerine getirmez, amaçları yok eder. Dünyayı geçici görenleri ise nurlandırır. Dünyada infak ederek ahireti için azık hazırlayan kimse ise kurtuluşa erer. Vakıf, güzel bir işdir. Buradan hâsıl olan faydalar, kişi yaşadığı müddetçe ve öldükten sonra bile devam eder. Peygamberlerin Efendisi, Allah'tan korkanların önderi Hz. Muhammed (s.a.s.)'ın da buyurduğu üzere İnsanoğlu öldüğü vakit (*salih*) *ameli kesilir, ancak üç şey hariçtir. Bunlar fayda sağlayan ilim, arkasında bıraktığı kendisine dua edecek sâlih (hayırlı) bir evlad ve herkesin faydalandığı sadaka-i câriye* (kamuya yararlı işler: çeşme, yol, köprü, cami vb. hayrât). Şüphesiz ki insanın asıl sahip olduğu mülkü; tükettiği, giyip yıprattığı şeyler değil, sadaka verip alıkoyduğu hayır işleridir.

Bundan dolayı (yukarıda adı geçen Çelebi İbrahim Bey); merhûm, mağfûr, hatunların ve kadınların hanı-mefendisi Hatun binti Bahşî'den- Allah delilini nurlandırsın- ve oğullarından tevarüs yoluyla miras kalmış olarak tasarrufunda bulundurduğu Kastamonu'ya tâbi Azdavay nahiyesindeki Savaş adı ile bilinen yerin bütün hudûduyla birlikte tamamını, meşâyih, zâhid ve sulehâdan, âlim ve fakirlerin muhibbi, hayırların kaynağı Şeyh Mahmud bin Ömer bin Şeyh Dolu için ve o öldükten sonra ise onun oğullarına ve onların

17 Mehmed Behçet'in eserinin çevirisinde bu yer adı *Savaş* imlâsıyla okunmuştur. Bkz. Mehmed Behçet, *Kastamonu Eski Eserleri (Kastamonu Âsâr-ı Kadîmesi)*, Haz. Musa S. Cihangir, 1998: 134-135. Ancak bu ad *Savaş* şeklinde okunmalıdır. Çünkü burası yani zaviyenin de olduğu mevki, zamanla *Savaş Köyü* adıyla bir iskân birimine dönüşmüştür ve günümüzde de Pınarbaşı ilçesine bağlı Savaş Köyü adıyla varlığını devam ettirmektedir.

18 Musa S. Cihangir, çevirisinde *Seyyidi* şeklinde yazmıştır, ancak Osmanlıca metinde *Seydî* olarak geçmektedir.

19 Vakfiyenin Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde Türkçe çevirisi mevcut olmakla birlikte buradaki ifadelerde, yer ve şahıs adlarında okuma hataları tespit edilmiş olup, gerekli düzeltmeler yapılmıştır.

nesillerinden gelenlere, bunların yok olmasından sonra da âlimlere, din bilginlerine, fakir ve miskinlere devamlı ve temelli, doğru, şer'î vakıf hükümlerine uygun ve açık bir şekilde vakfetti. Artık bundan sonra satılmaz, bağışlanamaz, kıyamete kadar miras bırakılmaz. Ancak vârislerin en hayırlısı olan, yeryüzüne ve üzerindeki vâris olan Allahü Teâlâ'nın tasarrufu hariç. Estaizübillâh; *Onu işittikten sonra kim değiştirirse günahı, yalnızca onu değiştirene ait olur. Allah her şeyi işitir, her şeyi bilir* (Kur'ân, Bakara: 181). Bunu kim değiştirirse Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti üzerine olsun. Bu (vakfiye), 705 senesinin Rebiülevvel ayının ortasında (5 Ekim 1305) kayıt altına alındı."

Vakfiyeden anlaşıldığı üzere zaviye 1305 yılı itibarıyla Şeyh Dolu oğlu Ömer oğlu Şeyh Mahmud tarafından işletilmekte olup, bu şahıs için Sinop hâkimi Çelebi İbrahim Bey tarafından vakıf tahsis edilmiştir. Söz konusu vakıf araziler, o devirde Kastamonu'nun Azdavay nahiyesine bağlı Savaş mevkiinde (bugün Pınarbaşı ilçesine bağlı Savaş köyünde) bulunuyordu. Sözü edilen arazileri İbrahim Bey, akrabası olduğu anlaşılan *Bahşi* kızı Hatun adlı hayır sahibi bir ileri gelen hanımdan daha önceki günlerde devralmıştı. 1305 tarihi itibarıyla Şeyh Mahmud hayatta olup, babasının ise o tarihte hayatta olmadığı anlaşılıyor.

Vakfiyenin ilk kısmında adları geçen şahitlerden Emîr Mehmed'in, vakfı tanzim ettiren Çelebi İbrahim Bey'in yeğeni olduğu ve dolayısıyla da bu beyin babası Emîr Kemâleddin İsmail (Seyyid İsmail Gazi) ile Çelebi İbrahim Bey'in kardeş oldukları bu vakfiye ile teyit edilmektedir. Vakfiye şahitlerinden Hamza oğlu Alâaddin Ali (Muhtesib Ali)'nin ise *gençlerin efendisi (ulusu)* unvanıyla anılmasından hareketle onun dönemin fütüvvet ehlinden ve önde gelen Ahilerinden olduğu anlaşılmaktadır.

5. Zaviyenin Candaroğulları ve Osmanlı Dönemindeki Vakıfları ve İşleyiş Durumu

Ömer Seydi Zaviyesi'nin Daday kazasına tâbi bazı köylerden vakıf geliri mevcuttur. Candaroğulları zamanında bu vakıf gelirleri büyük bir değişiklik göstermeden devam etmiş ve Osmanlı yönetimine intikal etmiştir. 1461 yılından itibaren yöreyi yönetimi altına almış bulunan Osmanlı idaresi zamanında zaviyenin gelirlerini daha net olarak takip edebilmekteyiz. Nitekim Sultan II. Bâyezid döneminde (1490'larda) zaviyenin tekyedarları olarak Nurullah Seydi ve Beyi Seydi; 1560'da Şeyh Cani veled-i Kurd Dede; 1582'de Abdurrahman, Veli, Sadi, Cani, Numan, Abdi ve diğerleri beratlı olarak bu gelirleri tasarruf etmektedirler. Son iki tahrirden anlaşıldığına göre bu zaviye, aile üyeleri tarafından müstereken işletilmektedir.

Ömer Seydi Zaviyesi'nin XVII-XIX. yüzyıllar aralığındaki vakıf görevlilerinin tespit edilmesi noktasında Hurufat Defterleri'ne ihtiyaç duyulmaktadır. Bu konuda Kastamonu Hurufat Defterleri (Eğilmez-Oğur, 2020) üzerine yapılmış bir çalışma incelenmiş ancak söz konusu zaviye görevlileri ile ilgili herhangi bir bilgiye rastlamak mümkün olmamıştır.

Zaviyeye gelir sağlayan ilk iskân birimi Savaş köyüdür. Bu köyün senelik geliri II. Bâyezid döneminde 2499 akçe; 1530'da 2869 akçe; 1560'da 3516 akçe ve 1582'de 3520 akçe olarak kabul edilmiştir. Köy, eskiden olduğu gibi Osmanlı döneminde de vergiden muaftır. Zira vakıf sahiplerinin elinde vakfa subaşılardan ve diğer rüsum ehlinin müdahale etmemesi yönünde nişân-ı şerif mevcuttur. Aşağıdaki tabloda köyden zaviye vakfına tahsil edilen vergiler ile bunların nakdî değerleri ele alınmıştır.

Tablo 1: Evkaf Tahrirlerine Göre Savaş Köyünün Gelir Kaynakları

	1490'lı Yıllar		1560		1582	
	Gelir Türü	Getirisi	Gelir Türü	Getirisi	Gelir Türü ²⁰	Getirisi
1	Çift 7	290	Çift 5	210	Çift 5	210
2	Nim 28	588	Nim 32	672	Nim 32	672
3	Bennak 7	91	Bennak 7	91	Bennak 7	91
4	Caba 9	72	Caba 36	288	Caba 52	416
5	Bâd-ı heva	167,5	Bâd-ı heva ve arûsiye	230	Bâd-ı heva ve arûsiye	258
6	Hınta (Buğday) 5 mudd 13 kile	310	Hınta 5 mudd	250	Hınta 5 mudd	720
7	Şair (Arpa) 22,5 mudd 8 kile	916	Şair 20 mudd	1400	Şair 12 mudd 2,5 kile	970
8	Resm-i ganem	65	Âdet-i ağnâm	55	Âdet-i ağnâm	55
9	/	/	Asiyab	40	Resm-i asiyab	48
10	/	/	/	/	Resm-i tapû-yı zemin	80
Toplam (Akçe)		2499,5	/	3236*	/	3520

* Defter toplamında olan hâsıl: 3516.

Tablodaki veriler ilk tahrirden sonra çift sayısında hem sayı hem de gelir bakımından bir azalma olduğunu göstermektedir. Benzer durum hayvanlardan alınan vergi için de söz konusudur. Buna karşın bennak vergisi sabit kalırken nim, caba, bâd-ı heva ve değirmen vergilerinde artış olduğu gözlenmektedir. Buğday ve arpa öşürlerinde ise durum biraz farklıdır. Verilere göre buğday, mudd ürün miktarını aynı olarak korurken nakdî olarak dalgalı bir seyir takip etmektedir. Savaş köyünde buğdaya uygulanan mudd narh fiyatı 1490'lı yıllarda 55 akçe yerine 62 akçe; 1560'da 110 akçe yerine 50 akçe ve 1582 yılında da 130 akçe yerine 144 akçe üzerinden hesaplanmıştır.²¹ Dolayısıyla mevcut durum, buğdayın nakdî değerine tablodaki haliyle yansımıştır. Arpa öşür miktarına bakıldığında ilk tahrirden sonra, bilhassa son tahrirde ciddi bir kayıp yaşandığı ortaya çıkmaktadır. Yine arpanın aynı miktarı 1582 yılında 1490'ların çok gerisinde kalmasına rağmen nakdî miktarının yüksek olması, tahrir dönemlerinde ürünün mudd fiyatlarının farklı olmasından kaynaklanmaktadır. Sonuç olarak vergi dökümüne göre köylünün temel geçim kaynağı buğday ve arpa ekimi ile hayvancılık olup arpa ekimi ön planda yer almaktadır. Bu durum ekilebilir arazi miktarının yeterli olduğuna da işaret etmektedir. Günümüzde Savaş köyünün arazilerine bakıldığında bu yeterlilik göze çarpmaktadır.

Savaş köyünde vakfa kayıtlı emlak olarak II. Bâyezid döneminde 2 zemin, 2 hassa çiftlik, 4 değirmen; 1560 yılında 9 zemin, 2 hassa çiftlik, 4 değirmen; 1582'de 8 zemin, 2 hassa çiftlik, 5 değirmen ve bir yaylak görülmektedir.

20 1490, 1560 ve 1582 tarihli belgelerde geçen "çift, nim, bennak, caba, bâd-ı heva ve arûsiye, resm-i ganem/âdet-i ağnâm, resm-i âsiyâb, resm-i tapû-yı zemin" gibi bir takım teknik terimlerin ve vergi isimlerinin açıklamaları için TDV. İslam Ansiklopedisi'nin ilgili maddelerinde özet malumat bulunmaktadır.

21 Kanunnâmesi bulunmayan Kastamonu Sancağı'nda buğdaya uygulanan narh fiyatı tahrirlere göre 1490'lı yıllarda muddu 55 akçe, arpanın muddu 40 akçe; 1560'larda buğdayın muddu 110 akçe, arpanın muddu 70 akçe; 1582'de buğdayın muddu 130 akçe ve arpanın muddu 80 akçe olarak kabul görmüştür. Ancak bu narh fiyatları Savaş köyünde olduğu gibi her zaman geçerli olmamıştır.

Kastamonu Pınarbaşı İlçesi Ömer Seydi (Duâlı Seydi) Zaviyesi ve Vakıfları

Tablo 2: Savaş Köyünde Ömer Seydi Zaviyesi'ne Kayıtlı Bulunan Emlak

	1490'lı Yıllar		1560		1582	
	Emlak/Üzerine Emlak Kaydedilen	Mutasarrıf	Emlak/Üzerine Emlak Kaydedilen	Mutasarrıf	Emlak/Üzerine Emlak Kaydedilen	Mutasarrıf
1	Hacı Mehmed ve Sungur zemini, çift ve nim	Nurullah ve Belcük (?)	/	/	/	/
2	/	/	Pir Ahmed veled-i Mahmud zemini, çift	Ömer ve Nuh Dede	Ömer ve Nuh Dede zemini, çift	Ömer veled-i Pir Ahmed
3	/	/	İskender zemini, nim	Sıddık ve Eymir Şah	Sıddık ve Eymir Şah zemini, nim	Ömer veled-i Eymir Şah
4	/	/	İsmail zemini, nim	Kendisi	İsmail zemini, nim	Kendisi
5	/	/	Hasan veled-i Ali zemini, bennak	Nesimi	Hasan veled-i Ali zemini, bennak	Nesimi
6	/	/	Zemin, nim	Kutbeddin ve Emrullah veled-i Kurd	Emrullah veled-i Kurd zemini, nim	Emrullah
7	/	/	Cafer veled-i Salih zemini, nim	Hacı	Hacı zemini, nim	İlyas veled-i İbrahim Fakih
8	2 muddluk Kılvar zemini	/	Karaman zemini, bennak	Kıyami	Kıyami zemini, bennak	Numan veled-i Kurd
9	/	/	Davud zemini, nim	Kendisi	Davud zemini, nim	Mahmud veled-i Ahmed (hüccet gereği)
10	/	/	Oruç zemini, çift	Abdi veled-i Mehdî	/	/
11	2 hassa çiftlik ve 2 değirmen, (değirmenler çiftliklere dâhil)	/	2 hassa çiftlik	/	2 hassa çiftlik	Dönemin zaviye yöneticileri
12	1 (bab) reaya değirmeni, şinik	/	10 akçe geliri olan 1 (bab) reaya değirmeni	/	10 akçe geliri olan 1 bab değirmen	Muzaffer ve şürekâ
13	1 (bab) seyl değirmen	/	10 akçe geliri olan 1 (bab) seyl değirmen	/	10 akçe geliri olan 1 bab değirmen	Yusuf'un oğulları (ebna-i Yusuf)
14	/	/	2 değirmen	/	10 akçe geliri olan 1 bab değirmen	Cafer'in oğulları
15	/	/	/	/	10 akçe geliri olan 1 bab değirmen	Abdi Fakih
16	/	/	/	/	8 akçe geliri olan 1 bab değirmen	Hacı Osman
17	/	/	/	/	1 mudd revgan-ı sade geliri olan Alpagut Yaylağı	/

Savaş köyü nüfus olarak incelendiğinde II. Bâyezid döneminde hâne 48, mücerred 16; 1530'da hâne 54, mücerred 18; 1560'larda hâne 71, mücerred 39; 1582'de hâne 86, mücerred 89'dur. 1560 tahririnde hâne ve mücerred sayıları defterin ilgili yerinde boş bırakılmış olup buraya tarafımızdan eklenmiştir. Bu durumda mevcut verilerden anlaşıldığına göre köyün vakıf nüfusu her tahrir döneminde artmakla birlikte bilhassa 1582 yılı tahririnde Kastamonu Sancağı'nda görülen genel nüfus artışını kesif bir şekilde hissetmiştir. Ayrıca 1582 tahririnde hiç toprağı olmayan caba ve bekâr erkek sayısındaki artış dikkati çekmektedir. 1490'lı yıllarda köyde, İmam Seydi Mahmud ve tekke nakibi Abdulkadir; 1560'larda İmam Yusuf veled-i Pir Mehmed ve diğer imam Sıyami veled-i Mehmed; 1582 yılında İmam Osman veled-i Yusuf, müezzinler Mehmed veled-i Yusuf, Kayyum veled-i Evhad, Abdulkadir veled-i Zülfikâr ile iki danişmend, üç muhassıl ve iki köprücü ikamet etmektedir. Bununla beraber zaviyedârlara akraba oldukları anlaşılan ve vergi muafiyetleri bulunan bazı şahıslar *Akriba-i Seydiler* başlığı ile köy halkından ayrıca yazılmışlar ve toplam vakıf nüfusuna dâhil edilmemişlerdir. Zaviye yöneticisi ve vakıfta söz sahibi olan bu kişilerin sayısı 1560 yılında 7, 1582'de 11'dir.²²

Evkaf tahrirlerinde yer alan başka bir kayda göre Eflani'deki Gelinek²³ köyünden Ömer Seydi Zaviyesi'ne her sene 850 akçelik gelir aktarılmaktadır. Mevcut geliri II. Bâyezid döneminde 6 hâne, bir zemin; 1530'da 8 hâne, bir mücerred, 8 (?) zemin; 1560'da bir kötürüm hariç 10 hâne, 9 mücerred, 4 zemin; 1582'de ise 15 hâne, 20 mücerred ve 4 zemin sağlamaktadır. Görüldüğü üzere vakıf reayası hâne ve mücerred bazında geçen her tahrirde artış kaydetmiştir. Köydeki vakıf mülkleri ile ilgili olarak ise aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.²⁴

Tablo 3: Gelinek Köyünde Ömer Seydi Zaviyesi'ne Kayıtlı Bulunan Emlak

	1490'lı Yıllar		1560		1582	
	Üzerine Emlak Kaydedilen	Mutasarrıf	Üzerine Emlak Kaydedilen	Mutasarrıf	Üzerine Emlak Kaydedilen	Mutasarrıf
1	Resul zemini, şerik	İvaz	Ayvati veled-i Ali zemini, şerik	Tâliî veled-i Halil Baba	Tâliî veled-i Halil Baba zemini, şerik	Kendisi
2	/	/	İbrahim zemini, şerik	Tâliî	İbrahim zemini, şerik	Tâliî
3	/	/	Eğermun (?) zemini, bennak	Sıyami	Eğermun (?) zemini, bennak	Sıyami'nin oğulları
4	/	/	15 akçe öşür bedeli olan İbrahim zemini	Sıyami	15 akçe öşür bedeli olan İbrahim zemini	Sıyami'nin oğulları

22 Bkz. İBK. MCO. 75/18a-b; BOA. TT.d. 438/660; BOA. TT.d. 456/134-137; TKGMA. TT.d. 554/70b, 71a-b, 72a.

23 Bu köy günümüzde Eflani ilçesine bağlı Gelicek köyü adıyla varlığını devam ettirmektedir. Savaş köyünün 20 km. güneybatısındadır.

24 Bkz. İBK. MCO. 75/18b; BOA. TT.d. 438/660; BOA. TT.d. 456/137; TKGMA. TT.d. 554/72a).

Kastamonu Pınarbaşı İlçesi Ömer Seydi (Duâlı Seydi) Zaviyesi ve Vakıfları

Zaviye vakfına Eflani'deki Kızılgelik²⁵ ve Öden²⁶ köyleri de konu olmaktadır. Buna göre vakfın geliri her tahrirde 240'ar akçe olup bu gelir II. Bâyezid döneminde 4 vakıf hânedenden; 1530 yılında 7 hâne, bir zeminden; 1560 ve 1582'de 1 hâne ile 2 zeminden elde edilmektedir. Son iki tahrirde zikredilen zeminlerden biri Öden köyündeki bennak zemin ile Kızılgelik köyündeki çift zemin birleştirilerek kaydedilmiştir.²⁷

Tablo 4: Kızılgelik ve Öden Köyünde Ömer Seydi Zaviyesi'ne Kayıtlı Bulunan Emlak

	1560		1582	
	Üzerine Emlak Kaydedilen	Mutasarrıf	Üzerine Emlak Kaydedilen	Mutasarrıf
1	Hızır veled-i Ahmed zemini, çift	Kendisi	Hızır veled-i Ahmed zemini, çift	Kendisi
2	Yusuf veled-i Ahmed zemini, çift ve bennak. Öden köyündeki zemin buraya dâhildir.	Kendisi	Yusuf veled-i Ahmed zemini, çift ve bennak. Öden köyündeki zemin buraya dâhildir.	Halil veled-i Davud ve ortakları

Bir diğer kayda göre Eflani'de yer alan Halazna köyünde²⁸ Ömer Seydi Zaviyesi için vakıf geliri bulunmaktadır. Mevcut gelir II. Bâyezid döneminde 2 hâne ve bir zeminden karşılanmaktadır. Nim olarak kaydedilen zemini bu dönem Osman veled-i Kulfal adlı biri ekip biçmektedir. Takip eden dönemlerde zemin kaydına rastlanmamakla birlikte 1530'da 8 hâne, bir mücerred; 1560'da 4 hâne, 2 mücerred; 1582'de 2 hâne ve 2 mücerred vakıf reayası olarak görülmektedir. Zaviyenin buralardan sağladığı gelir zikredilen her tahrirde 150 akçedir.²⁹

Değerlendirilen tahrirlerde rastlanan başka bir kayıta, söz konusu zaviyenin Eflani'de bulunan İncüğez köyünde 200 akçelik bir geliri vardı. II. Bâyezid döneminde 2 hâne, bir mücerred, 2 değirmen vakfa kayıtlı olup değirmenlerden biri Geymene adlı zeminde yerde yer almaktaydı. Vakıf 1530'da 4 hâne; 1560'da 7 hâne, bir mücerred ve 1 değirmene sahipken 50 akçe geliri olan değirmeni Hızır tasarruf ediyordu. 1582 yılı evkaf tahririnde ise 7 hâne, 3 mücerred ve biri cedid 2 değirmen vakfın gelir kaynakları arasında bulunuyordu. Bu dönem, Hızır üzerine kayıtlı olup Hoca Ali'nin çalıştırdığı 1 bâb/göz değirmenden 50 akçe, Mustafa'nın çalıştırdığı 1 bâb cedid/yeni değirmenden ise 10 akçe gelir sağlanmaktaydı.³⁰

Müstakil bir diğer vakıf kaydına göre Daday'a tâbi Tikveş³¹ köyündeki bazı yerler Ömer Seydi Zaviyesi Vakfı dairesinde yer almaktadır. Vakfın vergi gelir dökümü sadece II. Bâyezid Dönemi Evkaf Tahriri'nde zikredilmiş olup bu konuda aşağıdaki tablo düzenlenmiştir.

Tablo 5: Evkaf Tahririne Göre Tikveş Köyünün Gelir Kaynakları

	1490'lı Yıllar	
	Gelir Türü	Getirisi
1	Nim 4	84
2	Bennak 2	26
3	Caba 2	16
4	Bâd-ı heva	22,5
5	Hinta 3,5 mudd	193
6	Şair 4 mudd	160
Toplam (Akçe)		501,5

25 Kızılgelik, günümüzde aynı isimle Eflani'nin Çal köyüne bağlı mahalledir. Savaş köyünün 26 km. güneyindedir.

26 Öden köyü, günümüzde Daday ilçesine bağlı Yukarıöden köyü adıyla varlığını korumaktadır. Bu köy, Savaş köyünün yaklaşık 5 km. kadar doğusundadır.

27 Bkz. İBK. MCO. 75/18b; BOA. TT.d. 438/660; BOA. TT.d. 456/138; TKGMA. TT.d. 554/72a.

28 Bu yer adı, günümüzde Savaş köyünün 7 km. kadar kuzeyindeki Esentepe köyünün *Hanazla Mahallesi* adıyla varlığını sürdürmektedir.

29 Bkz. İBK. MCO. 75/18b; BOA. TT.d. 438/660; BOA. TT.d. 456/138; TKGMA. TT.d. 554/72b.

30 Bkz. İBK. MCO. 75/19a; BOA. TT.d. 438/660; BOA. TT.d. 456/138; TKGMA. TT.d. 554/72b.

31 Bu yer adı, 1490'lı yıllarda bu şekilde okunurken, XVI. yüzyıl tahrirlerinde *Mekyus* şeklinde kayda geçmiştir.

Tablodaki verilerden köydeki vakıf reayasının arpa ve buğday ekimi yaptığı anlaşılmaktadır. Diğer taraftan aynı evkaf tahririnde tasarruf edeni ve geliri belli olmayan bir de hassa değirmene rastlanmaktadır.

1530 ve 1560 yılına ait tahrirlerde zaviyenin aynı köyde 1'er adet zemini vardır. 1582'de ise emlak varlığı 1 zemin ve 2 cedit değirmen şeklinde güncellenmiştir.

Tablo 6: Mekyus (Tikveş) Köyünde Ömer Seydi Zaviyesi'ne Kayıtlı Bulunan Emlak

	1560		1582	
	Üzerine Emlak Kaydedilen	Mutasarrıf	Üzerine Emlak Kaydedilen	Mutasarrıf
1	İne Bey veled-i Hasan zemini, nim	Ali veled-i İsa ve Sıyami	Ali veled-i İsa ve Sıyami zemini, nim	Önceki mutasarrıflar Ali ve Sıyami veled-i Münevver'in oğulları
2	/	/	10 akçe geliri olan 1 bâb cedit değirmen	Müstakim
3	/	/	10 akçe geliri olan 1 bâb cedit değirmen	Mustafa

Köy, vakıf nüfusu bakımından incelendiğinde II. Bâyezid döneminde hâne 8, mücerred 1; 1530'da hâne 3; 1560'da hâne 8, mücerred 1; 1582 yılında hâne 16 ve mücerred 11'dir. Nüfusun son tahrir döneminde artmasına binaen yeni vakıf değirmenlerin kurulduğu söylenebilir. Son tahrirdeki nüfus artışı ilk tahrire kıyasla iki katından fazla olmuştur ki bu durum Kastamonu Sancağı'nda 1582 tahririnde görülen genel nüfus artışı ile uygunluk göstermektedir. Nüfus artışı 1530 yılına kadar azalma eğilimindedir. Ancak bu tarihten sonra ivme yakaladığı, 1560'lardan sonra daha da hızlanarak 1582 yılındaki sonuçları verdiği kayıtlardan anlaşılmaktadır.

Neticede, zaviyenin Tikveş/Mekyus köyünden temin ettiği senelik toplam geliri II. Bâyezid döneminde ve 1530'da 501 akçedir. Ancak bu meblağı 1560 yılı tahrir kâtipleri sehven 150 akçe olarak yazmışlar ve bu hata 1582 tarihi evkaf tahriri kâtipleri tarafından tekrarlanarak defteri, defter-i atîke uydurma gayesi güdülerek sağlıklı bir veri girişi yapmamışlardır. Doğal süreç içerisinde zaviye nüfusunun artması ve yeni gelir kalemlerinin vakfa dâhil edilmesi dikkate alındığında 1582'deki toplam gelir miktarının ilk tahrire kıyasla aynı kalması veya hiç olmazsa bir miktar artması dönem itibarıyla daha uygun düşmektedir. Mevcut durum 1582 yılı kâtiplerinin bilgileri ne kadar güvenli verip vermedikleri konusunu da bilahare tartışmaya açmaktadır.³²

Evkaf tahrirlerinin Daday kazası kısmında geçen bir diğer kayıta da bazen Daday'da bazen de Eflani'de gösterilen Dereviran ve Çalica/Çalca³³ köylerinde Ömer Seydi Zaviyesi'ne kayıtlı vakıf hâneler olduğu görülmektedir. Buna göre II. Bâyezid döneminde 6 hâne; 1530 yılında sadece Dereviran köyü altında 7 hâne, bir mücerred; 1560'da 9 hâne, 2 mücerred; 1582'de 15 hâne ve 6 mücerred mevcuttur. Zaviye vakfı namına bu hânelerden tahsil edilen senelik toplam gelir II. Bâyezid döneminde 251 akçe; 1530'da 351 akçe; 1560 ve 1582 evkaf tahririnde 350 akçe olarak kayıtlıdır. Köylerin vergi gelir dökümü yalnızca II. Bâyezid dönemi tahririnde ele alınmıştır.

32 Bkz. İBK. MCO. 75/19a; BOA. TT.d. 438/660; BOA. TT.d. 456/139; TKGMA. TT.d. 554/72b, 73a

33 Bu köy 1490'larda Çalica, sonraki kayıtlarda ve günümüzde Çalca adıyla geçmektedir. Çalca köyü günümüzde Savaş köyünün 29 km. kadar güneyindedir. Ayrıca Savaş köyünün doğusunda kalan Boyalıca köyünün de Çalca adlı mahallesi mevcuttur.

Tablo 7: Evkaf Tahririne Göre Dereviran ve Çalca/Çalca Köylerinin Gelir Kaynakları

	1490'lı Yıllar	
	Gelir Türü	Getirisi
1	Çift 1	42
2	Nim 2	42
3	Bennak 1	13
4	Caba 2	16
5	Bâd-ı heva	15,5
6	Hinta 1,5 mudd	83
7	Şair 1 mudd	40
Toplam (Akçe)		251,5

Tabloya göre vakıf köylüsünün üretim biçimi buğday ve arpa ekimine dayanmaktadır.³⁴

Vakfa konu olan köylerden bir diğeri Azdavay'da bulunan Eftere'dir.³⁵ II. Bâyezid Dönemi Evkaf Defteri'nde köydeki 3 vakıf hânedan toplam 270 akçe tahsil edilmiştir. Bu gelir 1530'da bir hâne ve 3 zeminden elde edilmekteydi. 1560'da bir hâne, 3 zemin; 1582 yılında ise bir hâne ve bir mücerred ile 3 zemin kaydedilen köyde toplam gelirin 240 akçeye düştüğü görülmektedir. Son iki tahrirde zikredilen zeminler hakkında aşağıdaki tablo hazırlanmıştır.³⁶

Tablo 8: Eftere Köyünde Ömer Seydi Zaviyesi'ne Kayıtlı Bulunan Emlak

	1560		1582	
	Üzerine Emlak Kaydedilen	Mutasarrıf	Üzerine Emlak Kaydedilen	Mutasarrıf
1	Pir Ali veled-i Bekir zemini, nim	Kendisi	Pir Ali veled-i Bekir zemini, nim	Kendisi
2	Seydi Salih veled-i Seydi Mehmed zemini, nim	Kendisi	Seydi Salih veled-i Seydi Mehmed zemini, nim	Ali ve Kelâmi
3	Mehmed zemini, nim	Pir Ali veled-i Bekir	Pir Ali veled-i Bekir zemini, nim	Kendisi

Ömer Seydi Zaviyesi'ne vakıf geliri yazılan son köy Daday'a tâbi Azdavay'da bulunan Akçay köyüdür.³⁷ Herhangi bir emlak kaydı bulunmayan köyde, II. Bâyezid döneminde 2 hâne; 1530'da bir hâne, 2 mücerred; 1560'da 2 hâne 3 mücerred; 1582'de 4 hâne ve 4 mücerred vakfa kayıtlıdır. Bahsedilen vakıf halkından elde edilen öşür ve rüsum geliri her dönem 100 akçedir.³⁸

34 Bkz. İBK. MCO. 75/19a; BOA. TT.d. 438/660; BOA. TT.d. 456/139; TKGMA. TT.d. 554/73a

35 Eftere adı yörede aynı isimle uzun yıllar varlığını korumuştur. Bu iskân birimi 1261/1845 tarihli belgeye göre Azdavay'a tâbi Eftere Divanı adıyla geçmektedir. Bu tarihte Eftere'ye Hatip, Kırmacı (günümüzde Azdavay'ın kuzeybatısında Cebeci, Çamlık, Haramtanaz, Hatip, Kaya, Kefeli, Kuruoğlu, Kuz, Pürtaş, Yahyabaş, Yazıcıoğlu mahallelerinden oluşan muhtarlıktır) ve Ezle köyleri bağlı idi. Dolayısıyla bir iskân birimi olarak Eftere'nin varlığı bugünkü Kırmacı köyü ve mahalleleri ile sürmektedir. Bkz. *Eftere Divanı Temettuât Defteri*, BOA. MLVRD.TMT.d., 3026/17.

36 Bkz. İBK. MCO. 75/19a; BOA. TT.d. 438/660; BOA. TT.d. 456/139; TKGMA. TT.d. 554/73a

37 Akçay köyü, günümüzde *Başakçay* adıyla Azdavay'a tâbidir. Ancak burası aynı zamanda geniş bir muhitin genel adıdır.

38 Bkz. İBK. MCO. 75/19a; BOA. TT.d. 438/660; BOA. TT.d. 456/140; TKGMA. TT.d. 554/73a

Tablo 9: Vakıf Köylere Göre Ömer Seydi Zaviyesi'nin Gelir Durumu

Köyün Adı	Yıllara Göre Gelirleri (Akçe)			
	1490'lı Yıllar	1530	1560	1582
Savaş	2499	2869	3516	3520
Gelincek	850	850	850	850
Kızılgelik ve Öden	240	240	240	240
Halazna	150	150	150	150
İncüğez	200	200	200	200
Tikveş/Mekyus	501	501	150	150
Dereviran ve Çalica/Çalca	251	351	350	350
Eftere	270	270	240	240
Akçay	100	100	100	100
Toplam (Akçe)	5061	5531	5796	5800

Yukarıda verilen tablo, Ömer Seydi Zaviyesi'nin çeşitli köylerden elde ettiği gelirlerin yıllara göre dağılımını göstermektedir. Bu veriler, zaviyenin ekonomik yapısı ve vakıf köylerinin gelir durumunu anlamak açısından önemlidir. Genel olarak bakıldığında Savaş köyü, zaviyenin en büyük gelir kaynağını oluşturmaktadır. Bu, köyün hem nüfusunun hem de tarımsal üretim kapasitesinin yüksek olduğu anlamına gelmektedir. Diğer köyler ise daha mütevazı gelirler sağlamakta olup, bu durum vakfın sabit bir ekonomik istikrar sergilediğine işaret etmektedir. Tablo incelendiğinde ilgili vakıf köylerinin 90 yıllık süreç içerisinde toplam gelirlerinin kısmi bir artış gösterdiği açık olarak görülebilmektedir. Sonuç olarak zaviyenin XVI. yüzyıldaki genel gelir yapısı dikkate alındığında, vakıf köylerden sağlanan gelirlerin vakfın sosyal ve dinî işleyişinin sürdürülmesini mümkün kıldığı söylenebilir.

Yukarıdaki tablolarda geçen zaviye vakıf gelirlerinin kaynakları incelendiğinde Ömer Seydi Zaviyesi'nin vakıf köylerinin önemli bir kısmının aynı isimle varlığını koruduğu hatta bu köylere zaman içerisinde yenilerinin de ilave edildiği belli olmaktadır. Bu durum zaviyeye yeni vakıf gelirlerinin tahsis edildiği anlamına gelmektedir. Tablo 10'da da görüleceği üzere Şeyh Emre Divanı bu ek vakıflardan biridir. Ancak bu vakıflara dair herhangi bir ek vakfiyeye rastlanamamıştır.

Ömer Seydi (*Duâlı Seydi*) Zaviyesi'nin XIX. yüzyıl ortalarında hizmetine devam ettiği anlaşılmaktadır. 11 Cemâzeyilevvel 1266/25 Mart 1850 yılında zaviyede evlad-ı ahfaddan günlük bir akçe ile tekkenişinlik hissedârlığına mutasarrıf olan Şeyh Ali bin Ebu Bekir'in vefat etmesi üzerine oğulları Salih ve Ebu Bekir bu göreve atanmıştır.³⁹ Ayrıca zaviyenin 1858 yılında evkaf müdürü marifetiyle muhasebesi görülmüş ve Kastamonu Sancağı'na bağlı yerleşim birimlerinde bulunan gelirleri müstakil olarak kayıt altına alınmıştır (Bkz. Tablo 10). Bu tarihlerde zaviyedârlık görevi Seyyid İbrahim, Seyyid Resul, Seyyid Mustafa, Seyyid Osman, Seyyid Salih, Ebu Bekir ve ötekilerin uhdelinde olup herkes vakıf gelirinden hissesine düşeni almakta ve geriye kalanıyla da gelip geçen yolcu ve misafirlere yemek ikram edilmektedir (BOA. Ev.d. 16350/5b).

39 Bkz. BOA. KŞS. 112 [MŞH. ŞSC. d.5749], 646.

Tablo 10: Duâlı Seydi (Ömer Seydi) Zaviyesi Vakfı'nın 1858 Tarihli Aşar Bedelâtı Muhasebe Kayıtları

Vakfın Bulunduğu Kaza ve Divan Adı	Geliri (Kuruş)
Zarı Kazası⁴⁰	
İlgazlar Divanı ⁴¹	346
Çeme Divanı ⁴²	196,5
Toplam	542,5
Eflani Kazası	
Savaş Divanı	373
Tekye-i Esfel (Aşağı Tekke) Divanı	1113
Yarış Divanı	33
Aktaş Divanı	50
Gelincek maa Debbaglar ⁴³ Divanı	343
Alpağut Divanı	578
Aday Divanı	90
Toplam	2580 (1580)*
Azdavay Kazası	
Şeyh Emre Divanı ⁴⁴	23
Eftere Divanı	88
Toplam	111
Genel Toplam (Kuruş)	3233,5

* Deftere sehven 1580 kuruş yazıldığı görülür.

İlgili zaviye, 1872-1875 tarihli vakıf kayıtlarında da halen *Duâlı Seydi Zaviyesi* ismiyle geçmektedir (BOA. Ev.d. 22553/42a). Bu manada zaviyenin XIX. yüzyıl sonlarına kadar kesintisiz hizmet sunduğu belgelerle sabit olmaktadır.

Sonuç

Anadolu'da Türkiye Selçuklularının son döneminde, 1305 yılında faal olduğu tespit edilen ve o tarihte Şeyh *Mahmud bin Ömer bin Şeyh Dolu* eliyle vakf-ı evlatlık üzere işletildiği görülen aynı isimli zaviyenin vakfiyesi Selçuklu-Beylikler dönemi Türk vakıf sisteminin kaynaklara dayalı olarak incelenmesi noktasında hususi bir önem arz etmektedir. Bunun yanında sözü edilen bu zaviye ve vakfiyesi ile süreç içerisinde tanzim edilmiş vakıfları, Kastamonu havalisindeki vakıf müessesesinin tarihî gelişimini takip edebilme bakımından da ayrı bir önem taşımaktadır. Vakfiyede ve devamı kabul edilen vakıf defterlerinde zikri geçen yer ve mevki adları, şahıs isim ve lakapları bugünkü Eflani-Pınarbaşı-Azdavay-Daday hattında XIII. yüzyıldan başlayarak son asra kadarki Türk-İslam dönemi iskân tarihini aydınlatmaya yönelik dikkat çekici bilgi ve belgeler sunmaktadır. *Aday, Akçay, Aktaş, Alpağut, Çalica/Çalca, Aşağı Tekke, Dereviran, Gelincek, İncüğez, Kızılgelik, Öden, Savaş* ve *Yarış* gibi Türkçe yer adları, bölgedeki en az yedi asırlık Türk iskânının mazisine ve Selçuklu-Beylikler ve Osmanlı dönemindeki yerleşim potansiyelinin hacmine işaret etmektedir. Bu iskân birimlerinden başka *Eftere, Halazna, Tikveş/Mekyus* gibi isimleri Türk öncesi dönemden kalma olduğu belli olan köylerde de Müslüman-Türk reayanın varlığı bu çalışma ile tespit

40 Bugünkü Pınarbaşı yöresini kapsamaktadır.

41 Bugün Pınarbaşı ilçesinin Hocalar köyüne bağlı *Yukarı İlgazlar Köyü* adıyla mevcuttur.

42 Günümüzde Pınarbaşı ilçesinin Kalaycı köyünün Çöme Mahallesi adıyla mevcuttur.

43 Bu köy halen Tabaklar adıyla Eflani ilçesine bağlıdır ve Gelincek köyüne de yakın bir mevkidedir.

44 Bu yer adı Azdavay ilçesinin Çamlıbük köyünün Emre Mahallesi adıyla mevcuttur.

edilmiştir. Dolayısıyla Ömer Seydi Zaviyesi'nin 720 yıllık vakfiyesi ile diğer vakıflarının incelenmesi sayesinde *Kastamonu Türk-İskân Tarihi* araştırmalarına katkı sunulmuştur. Yine aynı belgeler ışığında zaviyeyi işleten, hizmet eden şeyhlerin, dervişlerin ve yörede meskûn reayanın taşımış olduğu klasik Türk isimleri de ortaya çıkarılmıştır. Bunlardan Şeyh Cani *veled-i Kurd Dede*, *Beyi Bey*, *Kaya veled-i İvaz*, *İskender veled-i Kaya*, *Satılmış veled-i Pir Veli*, *Sevindik veled-i Halil*, *Sıyami veled-i Temür*, *Nesimi veled-i Turhan*, *Ağacık veled-i Mehmed*, *Pervâne veled-i Hüseyin*, *İlyas veled-i Taşan* ve *Hacı Bayram veled-i Aydın* ilk akla gelenlerdir.

Netice olarak Ömer Seydi Zaviyesi göstermektedir ki Türkler, Selçukluların ilk fetih yıllarından başlamak üzere devletin yıkılış sürecinde ve beyliklerin doğuş sancısının yaşandığı karmaşık bir atmosferde bile Kastamonu havalisinde iskân, imar ve kurumsal kültürün yerleşmesi bakımlarından büyük adımlar atmışlardır. Özellikle XIV. yüzyıl başları gibi Anadolu'nun siyasi, sosyal ve iktisadi kargaşa içinde olduğu bir zaman diliminde Kastamonu şehir merkezine 110 km. mesafede, ıssız bir coğrafyada ve ayrıca batıda Safranbolu gibi önemli bir kültür merkezine yaklaşık 80 km. uzaklıkta bu zaviyenin konurulması, bölge tarih ve kültürü açısından gerçekten dikkate değerdir.

Buna ek olarak ilgili zaviye ve vakıfları üzerine yapılmış bu çalışmadan hareketle, bugünkü Pınarbaşı yöresinin Savaş köyü mevkiinde XIV. yüzyıl başlarında Türk-İslâm medeniyetinin anlamlı simgelerinden olan bir zaviyenin kuruluşu ve işleyiş süreci ortaya konulmuştur. Bunun devamında ise bu zaviye çevresinde bir yerleşim yeri niteliğinde Savaş köyünün temellerinin atılmış olduğu gerçeğine ulaşılmıştır. Kısacası bu çalışma ile Kastamonu havalisinde ulaşım veya ticaret yolları, kavşaklar ya da ıssız mekânlar üzerinde inşa edilmiş tekke-zaviyelere en çarpıcı örneklerden olarak Ömer Seydi Zaviyesi pek çok yönüyle incelenmiştir. Yine bu çalışma sonucunda Ömer Seydi Zaviyesi'nin nerede inşa edildiğine ve hizmet sunduğuna dair de daha kesin veriler elde edilmiştir. Şöyle ki tekkenin, bugün Savaş köyüne bağlı *Aşağı Tekke Mahallesi*'nde köy camii'nin hemen yanı başında bir mevkide inşa edildiği tespit olunmuştur. Mahallenin adında geçen *Tekke* ibaresi buna dair kanıt olarak gösterilebilir. Bununla birlikte söz konusu tekke ile cami arasındaki ilişkiyi daha net ortaya koyabilecek ve mahalleye adını veren tekkeyi ifade eden Duâli Seydi Zaviyesi'nin geçmişte hangi tarikat ya da tarikatlar tarafından işletildiğine dair ipucu verebilecek yeni vesikalara da ileride ulaşılması ümit edilmektedir.

Söz konusu bu çalışma ile aynı zamanda zaviye vakfına kayıtlı azımsanmayacak bir nüfusun mevcut olduğuna dair açık veriler elde edilmiştir. Buna göre Eflani, Azdavay ve bugünkü Pınarbaşı yörelerini kapsayan *Akçay*, *Çalica/Çalca*, *Dereviran*, *Eftere*, *Gelincek*, *Halazna*, *İncüğez*, *Kızılgelik*, *Tikveş/Mekyus*, *Öden* ve *Savaş* köylerinden 1490'larda tahminen ve en az rakamla 423 kişi, 1530'da 488 kişi, 1560'da 622 ve 1582 yılında ise 871 kişi, zaviye vakfına kayıtlı olarak belgelerde görülmektedir. Bu bağlamda sözü edilen vakıf belgeleri, ilgili köylerin her geçen tahrir döneminde vakfa kayıtlı belirgin bir nüfus artışı yaşadığını ortaya koymaktadır. Ayrıca yörenin yüksek nüfus potansiyeline de işaret etmektedir. Çünkü adı geçen havalide başka vakıfların mevcudiyeti de bilinmektedir. Mesela Güzel Ahmed Zaviyesi için de Savaş köyü ve diğer bazı iskân birimlerinden vakıflar tahsis edildiği tarihî kayıtlarla malumdur.

Evkaf tahrir defterlerinden derlenen bilgilerden hareket edilerek söylenebilir ki, Ömer Seydi (Duâli Seydi) Zaviyesi'nin Daday kazasına bağlı toplam 11 köyde vakıf geliri mevcuttu. Bunlardan gelir miktarı olarak her tahrir döneminde ilk sırayı Savaş köyü, son sırayı ise Akçay köyü almaktadır. İlgili yerlerde etraflica işlendiği üzere zaviyenin gelir kaynaklarının tamamı gayrimenkul türündendir. Vakfın buralardan sağladığı bir yıllık toplam geliri Sultan II. Bâyezid döneminde 5061 akçe; 1530 yılında 5531 akçe; 1560'da 5796 akçe ve 1582'de 5800 akçedir. Bu durumda vakıf geliri her tahrir döneminde artış kaydetmiştir. Bu ise yöre köylerinin nüfuslarıyla birlikte gelir durumlarının da gelişme gösterdiğine delalet etmektedir.

Kastamonu Pınarbaşı İlçesi Ömer Seydi (Duâlı Seydi) Zaviyesi ve Vakıfları

Son olarak ortaya konulan bu çalışma, Kastamonu'nun XIII-XIV. yüzyıllardaki tarihinin kronolojik akışının yeniden ele alınması gerçeğini de göstermiştir. Nitekim bu çalışmamızda, Ömer Seydi Zaviyesi için Çelebi İbrahim Bey tarafından yapılmış vakıfları gösteren 1305 tarihli vakfiye ile bu beyin kardeşi İsmail Gazi'ye ait aynı tarihli diğer bir vakfiye ve bu iki vesikaya ek olarak adı geçen kardeşlerin babaları olan Süleyman Sultan bin Devlethan'a ait olan 1244 tarihli vakfiye incelenmiştir. Bu üç vakfiyede geçen bilgiler ışığında Kastamonu tarihinde Devletşahoğulları adıyla öne çıkan köklü bir hanedanın da varlığı belgelenmiştir. İncelediğimiz bu zaviye ve vakfiyesi sayesinde Devletşahoğulları'na dikkat çekilmiş ve bunun üzerine yeni araştırmalara da ihtiyaç olduğunun da altı çizilmiştir.

Ömer Seydi Zaviyesi (Duâlı Seydi), Vakfiyesi ve Vakıfları üzerine ortaya konulmuş olan bu çalışmanın en belirgin bir sonucu da, bugüne kadar Candaroğlu I. İbrahim Bey'e ve dolayısıyla Candaroğulları dönemine mal edilen bu zaviyenin, aslında Kastamonu-Sinop havalisinde bir müddet hüküm sürmüş Devletşahoğulları hanedanına ait olduğunun tespit edilmesidir.

Kaynaklar

1) Arşiv Kaynakları

A. *Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)*

Tapu-Tahrir Defterleri (BOA. TT.d.), Nr. 23M; 456.

Evkaf Defterleri (BOA. Ev.d.), Nr. 16350; 22553; 23134.

Meşihat Şe'iyye Sicilleri Defterleri (BOA. MŞH. ŞSC. d.), Nr. 5749 (Kastamonu Şer'iyye Sicili 112).

Temettuat Defterleri (BOA. ML.VRD.TMT.d.), Nr. 3026.

B. *Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyûd-ı Kadîme Arşivi (TKGMA)*

Tapu-Tahrir Defteri (TKGMA. TT.d.), Nr. 143; 554.

C. *İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Muallim Cevdet Yazmaları*

İBK. MCO. Nr. 75.

D. *Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA)*

VGMA. VD. Nr. 582: 81/52.

VGMA. VD. Nr. 582: 271/183.

VGMA. VD. Nr. 1962: 88/86.

VGMA. VD. Nr. 1962: 145/133.

2) Yayımlanmış Arşiv Kaynakları

370 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Rûm-ili Defteri (937/1530) I. (2001). Haz. Ahmet Özkılıç, Ali Coşkun ve başk. Ankara: BDAGM. Yay.

387 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Karaman ve Rûm Defteri (937/1530) I. (1996). Haz. Ahmet Özkılıç, Ali Coşkun ve başk., Ankara: BDAGM. Yay.

387 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Karaman ve Rûm Defteri (937/1530) II. (1997). Haz. Ahmet Özkılıç, Ali Coşkun ve başk. Ankara: BDAGM. Yay.

438 Numaralı Muhasebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (937/1530) II. (1994). Haz. Ahmet Özkılıç, Ali Coşkun ve başk.), BDAGM Yayınları, Ankara.

998 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Diyâr-ı Bekr ve 'Arab ve Zü'l-Kâdriyye Defteri (937/1530) II, (1999). Haz. Ahmet Özkılıç, Ali Coşkun ve başk. Ankara: BDAGM. Yay.

3) Araştırma ve İnceleme Eserler

Barkan, Ömer Lütfi (1979). "Tımar". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, C. 12, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 286-333.

Barkan, Ömer Lütfi (1940-1941). "Türkiye'de İmparatorluk Devirlerinin Büyük Nüfus ve Arazi Tahrirleri ve Hakana Mahsus İstatistik Defterleri I-II". İ.Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası, 2 (1), 20-59.

Dağsever, V. İlker (2023). "XV. ve XVI. Yüzyılda Daday Örneğinde Tekke ve Zaviyelerin Ekonomik Durumu". *Kastamonu Tarihi Araştırmaları (Şehir-Toplum-Ekonomi)-Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. Yılına Arma-*

- ğan, Ed. Şerif Demir-Orçun Nalezen, Ankara: Berikan Yay. 343-370.
- Eğilmez, Mustafa-Oğur, Özcan (2020). *Kastamonu Hurufat Defterleri (1690-1840)*. İstanbul: Hiperyayın.
- Erdoğan, M. Akif-Bıyık, Ömer (2015). *T.T 0001/1 M Numaralı Fatih Mehmed Devri Aydın İli Mufassal Defteri (Metin ve İnceleme)*. İzmir: Ege Ün. Yay.
- Hüseyin Hüsameddin, Amasyalı Abdizâde (1329-1332). *Amasya Tarihi*, II. İstanbul: Necm-i İstikbâl Matbaası.
- İlhan, Mehdi (1997). "Tahrir Faaliyeti ve Bu Faaliyet Esnasında Karşılaşılan Güçlükler". *Ata Dergisi*, (7), 85-103.
- İnalçık, Halil (1987). *H.835 Tarihli Suret-i Defter-i Sancak-ı Arnavid*. Ankara: TTK Yay.
- İslamoğlu, Huricihan (2006). *Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Köylü*. İstanbul: İletişim Yay. 101-138.
- Kankal, Ahmet (2004). *Türkmen'in Kaidesi Kastamonu (XV-XVIII. Yüzyıllar Arası Şehir Hayatı)*. Ankara: Zafer Matbaası.
- Mehmed Behçet (1341). *Anadolu Türk Âsâr ve Mahkûkâtı Tettebbu'âtına Esas Kastamonu Âsâr-ı Kadîmesi*. İstanbul: Matbaa-i Âmire.
- Mehmed Behçet (1998). *Kastamonu Eski Eserleri (Kastamonu Âsâr-ı Kadîmesi)*. Haz. Musa S. Cihangir, Kastamonu: Kastamonu İl Özel İdaresi Yay.
- Mercan, Tuğba (2020). *XV-XVI. Yüzyıllarda Çankırı Vakıfları*. Y. Lisans Tezi. Çankırı: Çankırı Karatekin Üniversitesi.
- Orbay, Kayhan (2012). "Edirne II. Bâyezid Vakfı'nın Mali Tarihi (1597-1640)". *Gramer*, 1 (2), 113-141.
- Öz, Mehmet (2010). "Tahrir". *DİA*, C. 39. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 425-429.
- Özdemir, Rifat (1986). *XIX. Yüzyılın İlk Yarisında Ankara*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.
- Taş, Abdullah Erdem (2015). "Osmanlı Arşiv Belgelerinde Kütahya Mevlevihanesi". *Ergun Çelebi ve Kütahya Mevleviliği*, Kütahya: Gaye Kitabevi, 161-179.
- Türkiye'de Meskûn Yerler Kılavuzu* (1946). Ankara: İçişleri Bakanlığı Yay.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (15 Nisan 1338). "Sinop ve Kastamonu'da Devletşah-oğulları". *Doğu Mecmuası*, (8), 58-62.
- Yakupoğlu, Cevdet (2009). *Kuzeybatı Anadolu'nun Sosyo-Ekonomik Tarihi, Kastamonu, Sinop, Çankırı, Bolu, XIII-XV. Yüzyıllar*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Yakupoğlu, Cevdet (2023). "Selçuklu Uc Beylerbeyi Çobanoğlu Yavlak Arslan'ı Kim Öldürdü?". *Kastamonu Tarihi Araştırmaları (Şehir-Toplum-Ekonomi)-Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. Yılına Armağan*. Ed. Şerif Demir-Orçun Nalezen, Ankara: Berikan Yay. 83-116.
- Yedi yıldız, Bahaeddin (1988). "Türk Kültür Sistemi İçinde Vakfın Yeri". *Vakıflar Dergisi*, (20), 403-409.
- Yeni Tarama Sözlüğü* (1983). Haz. Cem Dilçin. Ankara: TDK Yay.

4. Elektronik Kaynaklar

<https://sozluk.gov.tr> (Erişim tarihi: 18.09.2024).

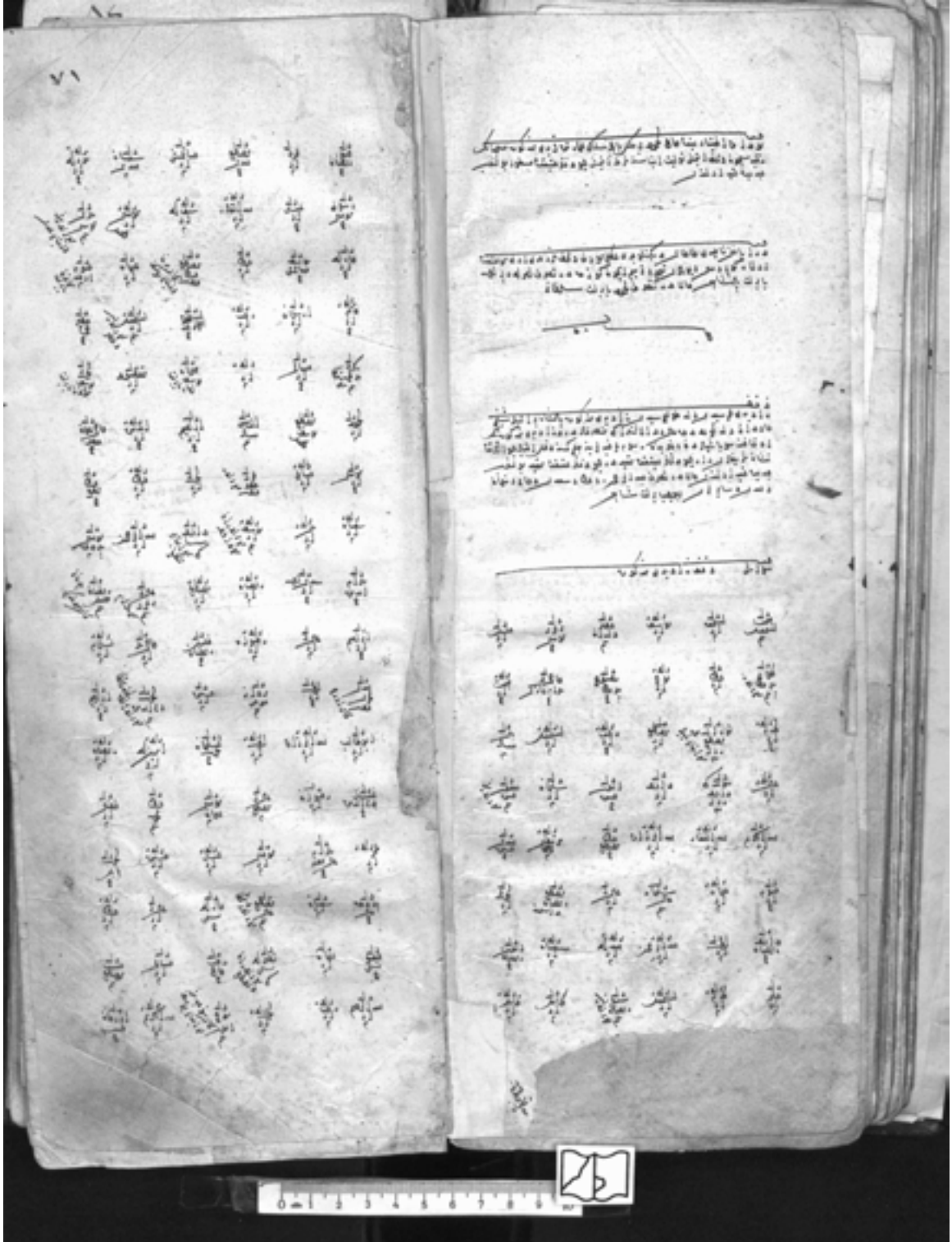
Ekler

Belge 1. Şeyh Mahmud bin Ömer bin Şeyh Dolu Zaviyesi Vakfının H. 705/M. 1305 Tarihli Arapça Vakfiye Sureti (VGMA. VD. 582: 271/183).

Belge 2. Ömer Seydi veled-i Doluca Seydi Zaviyesi'nin 1582 Tarihli Vakıf Kayıtları (TKGMA. TT.d. 554/70b, 71a).

Resim 1. Ömer Seydi Zaviyesi'nin Hizmet Verdiği Savaş Köyü (Kaynak: Google Earth).

Resim 2. Savaş Köyü Aşağı Tekke Mahallesi Camii Dış Görünüő

Resim 3. Savaş Köyü Aşağı Tekke Mahallesi Camii Mihrabı

Resim 4. Savaş Köyü Aşağı Tekke Mahallesi Camii Kalem İşi Süslemeler